

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

आनन्द भूमि

The Ananda Bhoomi

वर्ष ३३ अङ्क ८ मार्गशीर्षपूर्णिमा (योमरिपुन्ह)

रु. १५/-

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

आनन्दभूमि

बु.सं. २५४९

ने.सं. ११२६ योमरिपुन्ही

२०६२, मंसिरपूर्णिमा

वर्ष ३३ अंक ८

The Ananda Bhoomi A Buddhist Monthly:

Year. 33 No. 8

बुद्ध वचन

अत्ता हवे जितं सेय्यो-या चा'यं इतरा पजा ।

अत्तदन्तस्स पोसस्स-निच्चं सञ्जतचारिनो ॥१०५

ने'व देवो न गन्धब्बो-न मारो सह ब्रम्हना ।

जितं अपजितं कयिरा-एवरूपस्स जन्तुनो ॥१०६

अरूलाई पराजित गरी जित्नुभन्दा आफूले आफैलाई जित्नु उत्तम हो,
सधैं संयमित बनी आत्म दमन गरी बस्नेलाई देव, मार, गन्धर्व र
ब्रह्माले पनि पराजित गर्न सक्दैन ॥ १०५, १०६॥

कार्यालय ठेगाना

आनन्दकुटी विहार गुथि

पोष्ट बक्स : ३००७, आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

फोन : ४२७१४२०, फ्याक्स : ४२२८०९७

ई-मेल : anandkutibihar@ntc.net.np

विषय सूची

१) सम्पादकीय	-	२
२) पाठक प्रतिक्रिया	-	३
३) गृही विनय	-आचार्य भिक्षु कुमार	४
४) डा. सानुभाईज्यूको लेखको....	-आचार्य धर्मवज्र	५
५) धर्म के हो	-कल्याण मित्र एस.एन.	७
६) महाप्रलय छाल सुनामी र बुद्धधर्म	-भिक्षु सुजन किर्ति	१०
७) स्वभाव धर्म	-	१२
८) बालमञ्च	-	१४
९) गौतम बुद्ध बेलाको सम्बत् अञ्जन सम्बत्	-प्रा. स्वस्तिसुत्त शाक्य	१६
१०) तथागत र उहाँको शिक्षा दिने शैली	-छत्रराज शाक्य	१८
११) Being Good (Buddhist Ethics for Everyday Life)	-Ven. Master Hsing Yun	२१
१२) Satisfaction to progression and perfection	-Gautam Jyapu	२३
१३) Thinking about this universe and life	-Ganesh Mali	२५
१४) बौद्ध गतिविधि	-	२७

आवरण पृष्ठ

योमरिपुन्ही (पूर्णिमा) नाङलोमा योमरी

सजाइ राखेको एक कला

चित्र: अरूण मानन्धर

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका
आनन्दभूमि

निर्देशक

मिश्र कुमारकाश्यप महास्थविर

सल्लाहकार

मिश्र ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
तीर्थनारायण मानन्धर

सम्पादक

मिश्र धर्ममूर्ति

प्रबन्ध सम्पादक

सधरत्न शाक्य

व्यवस्थापक

डा. अनूप श्रेष्ठचार्य

सहयोगी

मिश्र प्रजारत्न / आ. अशोक

आर्थिक व्यवस्थापक

माणिकरत्न शाक्य

विशेष सहयोगी

त्रिभुवनधर तुलाधर

सहयोगी

माणिकरत्न तुलाधर

सहयोगी

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीघः),
मिश्र मैत्री महास्थविर (लुम्बिनी), अ. इन्द्रावती,
सत्यना शाक्य, उर्मिला महर्जन, सरिता अवाले,
नरेश वज्राचार्य/विद्यादेवी शाक्य (बुटवल),
सुनकेशरी श्रेष्ठ (बनेपा), याम शाक्य (बेनी),
सर्जु वज्राचार्य (पाल्पा), उत्तम बुद्धाचार्य (पोखरा),
कृष्णप्रसाद शाक्य (बागलुङ), विजय गुरुङ (लमजुङ)
शेखर शाक्य (नारायणगढ),
सुवर्णमुनि शाक्य (मैरहवा),

कम्प्युटर सज्जा

तथा

आवरण सज्जा

नसना कम्प्युटर सर्भिस, ४२४७०६४

मुद्रण

सुप्रवाह प्रकाशन प्रा. लि., ४२८०६१४

प्रकाशक

आनन्दकुटी विहार गुधि
आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

सम्पादकीय

राष्ट्रिय एकताको आवश्यकता !

हाल केहि समय देखि नेपालीहरूले केहि भए पनि शान्तिको महसुस गर्न सकेका छैनन् । यसरी शान्तिको महसुस गर्न सकेको कारणमा, विगत एकदशकदेखि जनमानसमा र राज्यमा उत्पात भनौं या एकप्रकारको आतंक मच्चाइरहेका विद्रोही समूहद्वारा घोषित रूपमा केहि महिनाकोलागी भएपनि युद्धविरामको घोषणा गरेकाले भन्दा अत्योक्ति नहोला । र यसैको फलस्वरूप नेपालीहरू यो तीनमहिना आफ्ना दैनिक क्रियाकलापमा एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा निर्धक्कसँग आवतजावत गर्न सके । यस कार्यमा दल र राज्यपक्षले पनि उत्तिकै भूमिका निर्वाह गरेको पाइन्छ । हुन त छिटफुट रूपमा त्यस्ता घटनाहरू नभएका होइनन् । तर पनि त्यस्ता घटनालाई ठूलो ईष्य बनाएनन् । तर यस अवधिमा जति पनि राजनीतिक दलहरू छन् । ती सबै दलहरू, बुद्धिजीविहरू र सामान्य नागरिकहरूले पनि यसै युद्धविराम गरेको अवधिमा शान्तिवार्तालाई निरन्तरता दिई सुनिश्चित रूपमा सदाको लागी द्वन्द्व र युद्ध अन्त्य गरी पहिला जस्तै नेपालमा रहेको शान्तिस्थितिलाई पुनः कायम गरी फेरि एकपटक नेपाललाई विश्व सामु नेपाल एक शान्तिप्रेमी र शान्तिका पक्षधर हुन् भनी स्थापित गर्न प्रयास पनि नगरेका होइनन् । प्रत्येक महिनामा पूर्णिमाको रातपछि औंशिको रात आए भैं, हरेक राम्रा पक्षका पछ्याडी नराम्रा पक्षहरू सक्रिय भएभैं, नेपालमा हुने शान्तिको स्थिति र नेपालले गर्ने विकासलाई सहज रूपमा लिन नसकेकाहरूले, विद्रोही पक्षले एकतर्फी रूपमा गरेको यस युद्ध विरामलाई, विद्रोहीहरूको एक चाल हुन् र उनीहरू आफ्ना लडाकुहरूलाई मजबुत, सुसंगठित र सख्यात्मकरूपमा बलियो र दरिलो बनायी निकट भविष्यमै ठूलो आक्रमणको पूर्व तयारीकोलागी मात्र एकतर्फी रूपमा युद्धविराम गरेका हुन् । अन्यथा उनीहरू पूर्णरूपमा शान्ति नै चाहेका हुन् भने किन हात हतियार बिसाई शान्तिवार्ताको लागि अगाडी आउँदैनन् ? यसरी शान्तिका पक्षमा पूर्णरूपले, युद्ध विरामलाई शान्ति वार्ता गर्ने पक्षका रूपमा लिन सकेका थिएनन् । हुन पनि ती व्यक्तिहरूको अभिव्यक्तिलाई पनि नकारात्मक रूपमा लिन सकिन्न तर पनि सोच्नु पर्ने कुरा के भने मानवीय कमजोरी, संज्ञास र भएका कारण केहि पनि मानिसहरू एकै पटक हतियार बिसाएर आउँदैनन् । तसर्थ यस्तो तर्क वितर्क गर्नु शान्ति कायम गर्नका लागी सही मार्ग निर्देशन कहिल्यै हुन सक्दैन । यसर्थ यस्तो होहल्लामा र उद्दत्ते कुराले गर्दा शान्ति स्थापना गर्ने कार्यमा आम नागरिकहरू सक्रिय हुन सकेन ।

यस्तै बाक चालुयताका कारणबाट हामीले विगत तीन महिना सजिलै कटायौं र शान्ति कायम गर्ने कुनै पनि कार्यलाई यथाथ रूपमा परिणत गर्न सकेनौं । यदि यस्तै हो भने हामीले शान्ति गर्ने कार्यमा कहिले पनि सफलता हासिल गर्न सक्दैनौं । अध्यावधि केहि ढिला भएका छैनन्, तसर्थ विगतमा भएका गल्तीहरूलाई सुधारी पुनः किन? विद्रोही पक्षले युद्ध विरामको समय एक महिना थपे? यी आदि कुराहरू मनन गरेको खण्डमा अब भैं पनि समयले डाँडो काटेको छैन । तसर्थ आम राजनीतिक दलहरू र नेपालीहरूले, विद्रोही पक्षद्वारा गरिएको यस एकतर्फी युद्ध विरामलाई सदुपयोग गरी जसरी "तालि एकहातले मात्र बज्दैन दुबैहातको आवश्यकता भए भैं" शान्ति स्थापना वा शान्ति कायम गर्ने कुरामा पनि दुवै पक्षको त्यत्तिकै अहम् भूमिका रहेको हुन्छ । यसर्थ अब पनि फेरि विगतमा भैं कुनै पनि नागरिकले आफ्नो स्वार्थ र स्वउद्देश्यको लागि मात्र नहेरी सम्पूर्ण नागरिकको र राज्यको लागि सोचि, सम्पूर्ण राष्ट्रिय दलहरू र आम नेपालीहरूले समेत राष्ट्रिय एकताको लागि कार्य गरी । कसरी देशमा शान्ति स्थापना गर्न सकिन्छ र बिग्रन्दै गएको आर्थिक, सामाजिक र वैचारिक अवस्थालाई कसरी पुर्नस्थापना गर्न सकिन्छ । आफ्ना महल भित्रको भगडालाई आफु आफुमा नै कसरी समाधान गर्न सकिन्छ भन्ने उपायलाई चिन्तन र मनन नगरी बाहिर्त्य तत्वहरूलाई प्रश्रय र गुहारन जानाले हामी आफै दुनियाको अगाडी हाँसोको पात्र बाहेक बुद्धिमानी हुन सक्दैनौं र समस्याको सही समाधान हुनुका ठाउँमा भन चर्कन के बेर ? यस्तै भविष्यको बारे चिन्तन र मनन गरी राष्ट्रिय हित र राष्ट्रिय स्वाभिमानको लागी सम्पूर्ण नेपाली, दलहरूका साथै राष्ट्रका प्रमुख अंगहरू पनि राष्ट्रिय सहमतिमा आई देशमा शान्ति स्थापित होस् भन्ने आनन्द भूमी परिवार हार्दिक कामना गर्दछौं

पत्रिका समयमै पुगोस्

नेपालको एक मात्र
माउंदा खुसि नै छौं ।
मुगेमो राम्रो
आनन्द भूमि
मृष्टमा कुनै एक
कोटो समावेश गरेको
सुनमा सुगन्ध थपिने

बौद्ध मासिक पत्रिका पढ्न
तर पत्रिका समय मै
हुन्थ्यो । र अन्तमा
पत्रिकाको बीच
बुद्धको रंगिन
खण्डमा
थियो ।

ज्ञानकाजी स्थापित
मखन टोल, काठमाडौं

क्षमा याचना

आदरणीय पाठकवर्ग यस आनन्दकुटी विहार गुठीद्वारा
प्रकाशित आनन्दभूमि बौद्ध मासिकको गत अंक (वर्ष
३३, अंक ७) मा प्राविधिक कारणवश केहि गल्तीहरू
हुनगएकोमा आनन्दभूमि परिवार क्षमा प्रार्थी छौं र
भविष्यमा यस्ता गल्तीहरू नदोहोर्न्याउने प्रण गर्दछौं ।
साथै पाठकवर्गले यस्ता गल्तीहरूप्रति सचेत गराउनु
भएकोमा हामी आभार प्रकट गर्दछौं र भोलिका
दिनहरूमा पनि यस्तै सद्भाव दर्शाउनु हुनेछ भन्ने
आशा तथा विश्वास गर्दछौं ।

तपाईंहरूको सुझाव प्रति हाम्रो ध्यान आकृष्ट नभएको होईन तर पनि हामीले प्रकाशन गर्न सकेका छैनौं अब हामी तपाईंको
सुझावलाई मध्ये नजर गरी निकट भविष्यमा हामी यस विषय केहि पाइला चाल्ने छौं । सम्पादकीय मण्डल

सारिपुत्र मौद्गल्यायन अस्थिधातु

चर्मि-स्व. चक्रमान शाक्य

ब्राम्हण कोखे जन्म जुया, अस्सजित उपदेश न्यना ।
सुल्या आदि यज्ञया सामान, दक्क फुकं हाकुतिना ॥ध॥

पीत वर्णगु निर्मल वस्त्र, पुनाव पिण्डपात्र ज्वना ।
जन्म मरणया चक्रे लापिं, मानवतयूत ज्ञान कना ॥

निदो व हकनं न्यासःदं पूर्व चाचा ह्यूपिं थ्व जगते ।
वस्पोलपिनिगु अस्थिधातु गमन जुल थौं भ्नीगु देशे ॥

भारत माताया सुभूषण, बुद्धया अग्र शिष्य इपिं ।
बुद्ध देव सम ज्ञानी ध्यानी, गुणी बीर पसाक्रमपिं ॥

सारिपुत्र व मौद्गल्यायन, माननीय श्री अर्हतपिं ।
जीवित मूर्ति दर्शन मदुसां, पवित्र अस्थि दर्शन थौं ॥

याये दुगु हर्ष अभिलाषा जुल श्रद्धांजलि दे छाया धका ।
छायागु मदु छुं लोके जिके, केवल स्वच्छ हृदय स्वां ॥

पत्रिका समयमै पुगोस्

नेपालको एक मात्र
पाउँदा खुसि नै छौं ।
मुगोमो राम्रो
आनन्द भूमि
पृष्ठमा कुनै एक
फोटो समावेश गरेको
सुनमा सुगन्ध थपिने

बौद्ध मासिक पत्रिका पढ्न
तर पत्रिका समय मै
हुन्थ्यो । र अन्तमा
पत्रिकाको बीच
बुद्धको रंगिन
खण्डमा
थियो ।

ज्ञानकाजी स्थापित
मखन टोल, काठमाडौं

क्षमा याचना

आदरणीय पाठकवर्ग यस आनन्दकुटी विहार गुठीद्वारा
प्रकाशित आनन्दभूमि बौद्ध मासिकको गत अंक (वर्ष
३३, अंक ७) मा प्राविधिक कारणवश केहि गल्तीहरू
हुनगएकोमा आनन्दभूमि परिवार क्षमा प्रार्थी छौं र
भविष्यमा यस्ता गल्तीहरू नदोहोर्न्याउने प्रण गर्दछौं ।
साथै पाठकवर्गले यस्ता गल्तीहरूप्रति सचेत गराउनु
भएकोमा हामी आभार प्रकट गर्दछौं र भोलिका
दिनहरूमा पनि यस्तै सद्भाव दर्शाउनु हुनेछ भन्ने
आशा तथा विश्वास गर्दछौं ।

तपाईंहरूको सुझाव प्रति हाम्रो ध्यान आकृष्ट नभएको होईन तर पनि हामीले प्रकाशन गर्न सकेका छैनौं अब हामी तपाईंको
सुझावलाई मध्ये नजर गरी निकट भविष्यमा हामी यस विषय केहि पाइला चाल्ने छौं ।

सम्पादकीय मण्डल

सारिपुत्र मौद्गल्यायन अस्थिधातु

च्वमि-स्व. चक्रमान शाक्य

ब्राम्हण कोखे जन्म जुया, अस्सजित उपदेश न्यना ।
सुल्या आदि यज्ञया सामान, दक्ख फुक हाकुतिना ॥ध॥

पीत वर्णगु निर्मल वस्त्र, पुनाव पिण्डपात्र ज्वना ।
जन्म मरणया चक्रे लापिं, मानवतयूत ज्ञान कना ॥

निदो व हकनं न्यासः पूर्व चाचा ह्यूपिं ध्व जगते ।
वस्पोलपिनिगु अस्थिधातु गमन जुल थौं भीगु देशे ॥

भारत माताया सुभूषण, बुद्धया अग्र शिष्य इपिं ।
बुद्ध देव सम ज्ञानी ध्यानी, गुणी वीर पसाक्रमपिं ॥

सारिपुत्र व मौद्गल्यायन, माननीय श्री अर्हतपिं ।
जीवित मूर्ति दर्शन मदुसां, पवित्र अस्थि दर्शन थौं ॥

याये दुगु हर्ष अभिलाषा जुल श्रद्धांजलि दे छाया धका ।
छायागु मदु छुं लोके जिके, केवल स्वच्छ हृदय स्वां ॥

गृही विनय

आचार्य भिक्षु कुमार काश्याप

आनन्द कुटी बिहार

“विनय नाम सासनस्स आयु” अर्थात् विनय शासनको आयु हो। बुद्धभाषित उक्त कथनद्वारा यो स्पष्ट हुन्छ की विनय भनेको बुद्धधर्मको एक आधार स्तम्भ हो। अर्क महत्त्व दिएर भन्ने हो भने विनयलाई शासनको मेरुदण्ड भन्नेमा यसमा कसैको दुईमत नहोला। जसरी पानी नवगेको खोलालाई खोला भनिन्छ त्यसै गरी विनय नभएको शासनलाई बुद्ध शासन भन्न सकिन्छ। र त बुद्धको परिनिर्वाण पश्चात जति पनि संगायना (धर्म विनय सम्बन्धि बृहत सम्मेलन) हरू भए, ती सबैमा पहिलो प्राथमिकता विनयलाई दिइ दरिलो स्तम्भको रूपमा संरक्षित र सुरक्षित गरिराखेका छन्। र यो निरन्तर सुरक्षित रहिरहने छ, हुन त बुद्ध शासन भित्र शासनलाई अस्थिर गराउने तत्वहरु अहिले मात्र होइन, बुद्ध कालिन समयमा पनि थिए र जुन जुन बेला संगायना भएका थिए त्यसका प्रमुख कारणहरु ती अस्थिर गराउने तत्वहरु नै थिए। अर्क त बुद्ध कालिन समयमा पनि त्यस्ता तत्वहरु नभएका होइनन् तर बुद्धले कहिले पनि त्यस्ता तत्वहरुलाई प्रश्रय दिनु भएन। तसर्थ हामी सम्पूर्ण बौद्ध मार्गी (विनय प्रेमी)हरु ती पूजनिय ब्यक्तित्वहरु प्रति आभारी तथा नतमस्तक हुनुपर्दछ। जसका कारण आज पर्यन्त बुद्ध शासनस्थायी छ। र यसलाई कसरी चिरस्थायी गर्ने भन्ने विषय चिन्तन मनन गर्न र यसको स्थायित्वको लागि बुद्धजीविहरुले विनयलाई एक मेरु दण्डको रूपमा स्वीकार गरी कार्य सम्पादन गर्न नितान्त आवश्यक छ।

बुद्धले विनय नियम भिक्षु भिक्षुणीहरुलाई मात्र होइन, घर परिवारमा बसि सामाजिक स्थितिलाई निरन्तरता दिने व्यक्तिहरुलाई पनि विनयहरु उक्तिकै आवश्यक भएकाले समाजमा बस्ने गृहस्थीहरुको लागि गृही-विनय भनि नियमहरु आज्ञा गर्नु भयो। यसरी भिक्षु भिक्षुणीहरुले आ-आफ्ना शील राम्ररी पालन गरेमा आन्तिक शुद्धी हुनुका साथै समाजमा राम्रो छवि बनाउन सकिने र आफु जुन उद्देश्य लिएर घर परिवार छोडेको हो त्यस लक्ष्यलाई सहज पूर्वक प्राप्त गर्न सके भैं, समाज, घर परिवारमा बस्नेहरुले पनि राम्रो संग गृही-विनय पालन गरेमा, समाजमा उसको ईज्जत, प्रतिष्ठा, मान-सम्मान र आफ्नो काम कारवाहिमा सरल र सहज मात्र हुने होइन, समाजमा एउटा अलग्गै छवि समेत कायम गर्न सकिन्छ। यसरी अलग्गै छवि कायम गर्न सकिने गृही विनयमा के के नियमहरु छन् त? किन गृहस्थका लागि गृही विनय बनाए त? ती नियमहरु पालन गर्नाले के के फाइदा हुन्छन्? र त्यसबाट समाजमा कस्तो असर पर्दछ? आदि कुराहरु जान्नको लागि त हामीले बुद्धोपदेशित गृही विनय

नै अध्ययन गर्नु पर्ने हुन्छ। यहाँ त्यस पुस्तक बाट संक्षिप्त रूपमा केही मात्र उल्लेख गर्दैछु।

जसरी बुद्धले भिक्षुहरु आफ्नो नियम र अनुशासनमा बसी गृहस्थाश्रममा बस्नेहरुलाई अनुशासन गर्न उपदेश दिनु भयो त्यसै गरि गृहस्थाश्रममा बस्नेहरुले पनि आफुले एक अर्काप्रति गर्नु पर्ने काम कर्तव्य, अनुशासन र आचरणको बारे स्पष्ट रूपमा गृह विनयमा उपदेश दिनु भएको छ। प्रमुखतः गृहस्थाश्रममा बस्नेहरुका लागि पाँच वटा शील (पञ्चशील) का बारे उल्लेख गरिएको पाईन्छ, भने यसको अलावा गृहस्थीहरुले गृह विनय अनुसार आचरण गरेमा वा व्यवहारमा उतारेमा सुनमा सुगन्ध हुनुका साथै हाम्रो समाजमा वैमनष्यता, डाह इर्ष्या र जति पनि सामाजिक कलहका कारणहरु छन्, ती पूर्ण रूपले समाधान हुनेछ र त्यो समाज एक सभ्य सुरक्षित, सरल र परिष्कृत समाजको रूपमा स्थापित हुनेछ। उक्त गृहविनयमा बुद्धले के के नियमहरुका बारेमा वर्णन गरेका छन् त भन्ने बारे अध्ययन गर्दा त्यस्तो कुनै गान्हो र कठिन नियमहरु निर्देशित गरिएको पाईदैन। यदि हामी आफैले ती नियमहरुबारे विस्तृत रूपमा अध्ययन गरेको खण्डमा ती नियमहरु आफ्नै ब्यक्तिगत उन्नति र प्रगतिका सहायकको रूपमा प्रयोग गर्न सकिने छ। कुनै एक त्यस्ता नियमहरु छैनन्, जुन पालन गर्न गान्हो भएको छ या त कठिन नै होस्।

राष्ट्रमा, समाजमा र ब्यक्ति ब्यक्तिमा जति पनि असमझदारी, शंकालुपना र हिंसाको चपेटमा परेका छन्, तिनिहरुले सही मार्ग (निर्दर्शन) निर्देशक नपाउनाले नै हो भन्दा अत्योक्ति नहोला। यस्तो अवस्थामा बुद्धोपदेशित गृह विनय स्वाध्ययन गरी चिन्तन मनन गरेको खण्डमा अवश्य पनि सामाजिक कलह, द्वन्द्व र आतंकबाट मुक्त हुने बाटोको दिशा-निर्देश हामी पाउन सक्छौं। उक्त गृही विनयमा घर परिवारमा (श्रीमान श्रीमति) एकअर्का प्रति गर्नु पर्ने काम कर्तव्य र अभिभावकले छोराछोरी प्रति, छोराछोरीले आमाबाबु प्रति गर्नुपर्ने काम कर्तव्यका साथै मानव जातिले एक आपसमा गर्नु पर्ने काम कर्तव्यका बारे विस्तृत रूपमा उल्लेख गरिएका छन्।

यसरी संक्षिप्त रूपमा भन्नुपर्दा गृही विनयलाई एक समस्तित्व रूपमा सभ्य, सरल र सुभाषित (अनुशासित) समाजको निर्माण गर्न र समाजको समुन्नति, प्रगति, उत्थान र परिष्कृत समाज निर्माणको सहायक सिद्ध मार्ग दर्शनको रूपमा परिभाषित गर्न सकिन्छ।

अस्तु।

डा. सानुभाइज्यूको लेखको खण्डन (२)

- आचार्य धर्मवज्र (श्रीधर राणा)

अधिल्लो अङ्गमा डा. सानुभाइ डगोलज्यूको लेखको सामान्य विवेचना प्रस्तुत गर्‍यौं । अब वृद्धागत विवेचनाको क्रममा आनन्दभूमिको ज्येष्ठको अङ्ग (वर्ष ३३ अङ्ग २) मा प्रकाशित उहाँको लेखको अंशलाई लिंदैछौं ।

उहाँले भन्नुभएको छ कि बुद्धधर्मका अनेकौं शाखा-प्रशाखाले विभाजित हुने क्रममा शाक्यमुनि बुद्धले सिकाएका मूलभूत सिद्धान्तहरूलाई तोडमरोड गरे । त्यसमा मूलभूत सिद्धान्त छुट्याउन राजा अशोकको पालामा वनेको थेरवादी ग्रन्थ 'चुल्लवग्ग' लाई उहाँले आधार बनाउनुभएको छ । तर 'चुल्लवग्ग' स्वयं थेरवादको ग्रन्थ भएकोले यसका आधारमा थेरवादलाई मूलभूत सिद्धान्तको बाहक शाखा मान्नु दुधको साक्षी विरालो जस्तो हुने भएकोले निष्पक्ष एवं शोधमूलक मान्यतामा उक्त भनाई खरो उत्रिन सक्दैन । अनि कुन आधारमा उहाँले थेरवाद बाहेक अन्य निकायले विकृति भित्र्याएको पुष्टि गर्नुहुन्छ ? महासाधिक आदि निकायका सिद्धान्त मौलिक र थेरवादले तोडमरोड गरेको हुन नसक्ने कुनै ठोस, ऐतिहासिक, पुरातात्विक निष्पक्ष प्रमाण दिन सक्नुहुन्छ कि ?

फेरि, वि. जिननन्दले 'चुल्लवग्ग' बाट उद्धृत गरेका दशओटा कुराहरूद्वारा वज्जीका भिक्षुहरूले बुद्ध धर्मलाई विकृत पारेकाले त्यसबाट वचाउन तेस्रो संगायन भएको उल्लेख डा. सानुभाइले गर्नुभएको छ । थेरवादकै पालि निकायको सुत्त दीघ निकायको 'महापरिनिव्व्यान सुत्त' को तथागतपच्छिम वाचामा 'आकंखमानो, आनन्द संघो ममच्चयेन खुदानुखुदकानि सिक्खापदानि समूहनतु' अर्थात् हे आनन्द, संघले चाहेमा मेरो मृत्युपछि साना मसिना (बुद्ध-अनुबुद्ध) शिक्षापदहरूलाई हटाए हुन्छ' भनेर स्वयं बुद्धले अनुमति दिएको उल्लेख स्पष्ट छ । अब प्रश्न छ, के एक संघले साना तिना शिक्षाहरू बुद्धकै अनुमति बमोजिम बदल्यो र अर्को संघले बदल्न चाहेन र यथास्थितिवादी नै रहिराख्न चाह्यो (त्यो पनि साना तिना कुराहरूमा) भन्दैमा अनित्यता सिकाउने बुद्ध धर्ममा विकृति भएको मान्न मिल्छ ? त्यसमा पनि सिद्धमा नून नैजाने कि ननैजाने, खाना पछि मोही खाने कि नखाने जस्ता ती कुराहरूको आधारमा बुद्धधर्मका विकृति र शुद्धता छुट्याउने हो भने बुद्ध धर्म नै कुन स्तरको धर्म र दर्शन हो र समाजलाई कुन किसिमको शान्ति र दुःखमुक्ति देला भनेर हामीले बुझ्ने ?

सानुभाइले उद्धृत गरेको 2500 Years of Buddhism मा वि. जिननन्दले लेखेको त्यही लेखमै बताइएको छ कि पश्चिमी देश, अचन्ती र दक्षिणदेशका जम्मा १४८ जना

अर्हत्हरूले अहोगङ्गा पर्वतमा जम्मा भई यी ठीक हुन् कि वेठीक भनेर छलफल गर्दा निर्णय गर्न गाह्रो भएर रेवत महास्थविरले वेठीक भन्ने निर्णय दिएका थिए रे । क्षुद्रानुक्षुद्र विषय नभएर यी प्रमुख कुरा भएका भए अर्हत् भैसकेका १४८ जनाहरूलाई निर्णय गर्न कुनै कठिनाई हुने थिएन किनकि सवैले स्पष्ट रूपमै 'गलत' भन्ने देख्न सकिहाल्ये । उता वेठीक भन्ने निर्णय दिने एकजना अर्हत् मात्रको भनाइका आधारमा १४८ जना अर्हत्को निर्णय प्रभावित भएको छ । यसबाट स्पष्ट हुन्छ कि थेरवादले एकजनाको मतको निर्णयले नै यी कुरालाई जबर्जस्ती गलत ठानेर चल्दै आएको रहेछ । त्यसरी पनि विकृतिको निर्णय हुन सक्छ ? १४८ जना अर्हत्हरूको अन्यायमा कुनै सत्यता थिएन भनेर अहिले हामीले कसरी ठोकुवा गर्न सकिन्छ ? उक्त लेखमा जिननन्दले पनि ती कुरालाई पालि स्रोत आदिका आधारमा प्रस्तुत गरेका छन्, तर बुद्धधर्मकै विकृति भनेर कतै पनि बताएका छैनन् जब कि सानुभाइज्यूले ठोकुवा गरेरै 'विकृति' भनिदिनुभयो ! त्यसलाई उहाँले स्पष्ट पार्नुपर्ने थियो ।

उक्त कितावको प्रथम संस्करण १९५९ को भएको हुनाले र त्योभन्दा अगाडि पालि स्रोत बाहेक अरु स्रोतको राम्रो अध्ययन नभइसकेकोले त्यसका लेखकहरू अधिकांश मिति पुगिसकेका पुरानो आङ्ग्ल-जर्मन समूहका छन् र जिननन्दले पनि त्यसकै वढी अनुसरण गरेका छन् ।

डा. सानुभाइज्यूले उक्त अङ्गमा फेरि महासाधिकले बुद्धलाई मानुषी व्यक्तित्वबाट लोकोत्तर व्यक्तिको रूपमा प्रस्तुत गरे भनेर विकृति ल्याएको भन्न खोज्नुभएको छ । बुद्धलाई उहाँले मानुषी व्यक्तिको रूपमा कुन आधारमा निश्चित गर्नुहुन्छ ? अंगुत्तर निकायको चक्क वग्गको दोणसुत्त (१.४.३६) मा त बुद्ध स्वयंले 'म मानव होइन' भनेर स्पष्टै बताउनुभएको देख्न पाइन्छ । 'म महामानव हुँ' भनेर बुद्धले आफूलाई बताएको कुनै स्रोत फेला पार्नुभएको छ कि ? मनुष्य योनिमा जन्मेको कारणले रूप मनुष्यको भए पनि ज्ञान र गुणको कारणले उहाँ मनुष्य नभएर एक 'बुद्ध' हुनुहुन्थ्यो भन्ने कुरा त उक्त सुत्तका उहाँकै वचनहरू 'बुद्धोति यं ब्राह्मण धारेहि' आदिबाट बुझिन्छ । उहाँले स्वयं नै आस्रवहरू प्रहाण भैसकेकोले म मनुष्य, देव, गन्धर्व आदि कोही होइन, मलाई त बुद्ध भनेर बुझ्नु भन्नुभएको छ र कमलमा पानी नलागे जस्तै म लोकमा उपलिप्त छैन भन्नुभएको छ । जस्तै,

पुण्डरीकं यथा वग्गु, तोयेन नुपलिप्पति

नुपलिप्पमि लोकेन, तस्मा बुद्धोस्मि ब्राह्मणाति (अंगुत्तर

त्यसरी लोकमै नटाँसिएका व्यक्तिलाई लोकोत्तर नमानेर लौकिक नै ठान्नु या मान्नु बुद्धलाई नै नबुझ्नु र नचिन्नु हो । बरू यो पो बुद्धधर्मको विकृति हो । महासाधिकको दृष्टिलाई कसरी विकृत भन्ने ?

अभिधम्मका अनुसार पनि स्रोत आपन्न भैसकेको व्यक्ति समेत लोकोत्तर हुन्छ भने एक अर्हत र अर्ह सम्यक् सम्बुद्ध लौकिकै भइरहनु कसरी युक्तिसंगत छ ?

सम्पूर्ण पालि निकायमा कहीं पनि एक अनुच्छेद पनि त्यस्तो भेटिँदैन जहाँ बुद्धलाई केवल एक मानव मात्र या एक मानुषी व्यक्ति मात्रको रूपमा प्रस्तुत गरिएको होस् । बरू धेरै अनुच्छेदहरू यस्ता छन् जसले तथागत महापुरुषभन्दा पनि बढी, उत्तम पुरुषभन्दा पनि बढी, सर्वोत्तम देव र मनुष्यहरूभन्दा पनि माथि भनेर स्पष्ट शब्दमा उल्लेख गरेका छन् (अंगुत्तर निकाय, २.११ - *Discerning The Buddha*; Lalmani Joshi, pp. 160)

त्यस्तै उहाँलाई अंगुत्तर निकायमै 'अप्पमाणो बुद्धो, अप्पमेय्यो, अमत्तस्स दाता अचिन्तिया' आदि भनिएको छ याने बुद्ध अप्रमाण छन्, अप्रमेय छन्, अमृतका दाता छन्, अचिन्त्य छन् भनिएको छ । धेरापदानमा 'बुद्धविषयो अचिन्तेय्यो' अर्थात् बुद्धविषय अचिन्त्य छ भनिएको छ । धम्मपदमा 'तंबुद्धं अनन्तगोचरं' (१७९, १८०) अर्थात् 'ती अनन्त क्षेत्र भएका बुद्धलाई' भनिएको छ । मज्झिमनिकाय (२.८२) मा 'तथागतो गम्भीरो, अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो सेय्यथपि महासमुद्धो' अर्थात् तथागत गम्भीर, अप्रमेय र महासमुद्र जस्तै पारपाउन नसकिने हुनुहुन्छ भनिएको छ । के यस्तो व्यक्तिलाई केवल मानुषी व्यक्ति मात्र भन्न सकिन्छ ?

डा. सानुभाइले उद्धृत गर्नुभएको अनुकूल चन्द्र वनजीको "All these conceptions led to the deification of the Buddhas and Bodhisattvas....." को सवालमा प्रा. डा. लालमणिज्यू यसो भन्नुहुन्छ -

"..... धेरवादी पालि पिटकले 'मानुषी गौतम' को आधुनिक मिथकलाई आठ दिने आदर्शलाई किनारा लगाइदिन्छन् र अमान्य तुल्याउँछन् र पालि पिटकको बुद्ध विषयक अध्ययन (Buddhology) पनि ऐतिहासिक बुद्धलाई पछिको बुद्धधर्मले दैविकरण (deification) गरे भन्ने लोकप्रिय तर अर्थहीन आधुनिक अवधारणासँग विरुद्ध छ । शुरुदेखि नै न त त्यहाँ दैविकरण भएको छ न त अमानुषीकरण (dehumanization) भएको छ ।"

बुद्धलाई जहिले पनि न त मनुष्य न देवताको रूपमा कल्पना गरिएको छ । यी दुवै शब्दहरू 'बुद्ध' शब्दको विरुद्ध छन् र 'बुद्ध' को अर्थलाई तल भाने काम गर्दछन् (*Discerning The Buddha*; Lalmani Joshi, pp. 169) । यस्तो

मानुषी बुद्धको धारणालाई Richard Gombrich र Gananath Obeye Sekere ले *Buddhism Transformed* भन्ने किताबमा 'प्रोटेस्टेण्ट बौद्ध धर्म' (Protestant Buddhism) याने आधुनिकतावादले हिकाँडएको प्रोटेस्टेण्ट क्रिश्चियन शिक्षाले प्रभावित भएर व्याख्या गरिएको बुद्ध धर्म । भनेर नामकरण गरेका छन् (pp. 202-204)

अर्को कुरा, सानुभाइज्यूले *2500 Years of Buddhism* को अनुकूल चन्द्र वनजीको लेखबाट अनुच्छेदहरू उद्धरण गर्दा कतिपय ठाउँमा अंग्रेजी शब्दको गलत अनुवाद गरेर भ्रम पारिदिनुभएको छ, जस्तै 'self-possessed' लाई 'आत्मकेन्द्रित' भनेर अनुवाद गर्नुभएको छ जब कि उक्त शब्दको त्यहाँको अभिप्राय 'प्रशान्त' या 'स्वस्थचित्तवाला' हो । 'आत्मकेन्द्रित' भनेर 'self-centered' लाई बुझिन्छ । फेरि बात्सीपुत्रीय बाहेक अरु कुनै पनि बौद्ध निकायले आत्माको अस्तित्वलाई नै नमान्ने भएकोले त्यो अर्थ दिनु उचित देखिँदैन । त्यस्तै 'always in the state of samadhi' को अनुवाद 'सधैं समाधिमा लीन रहने' भनेर गर्नुभएको छ, जब कि समाधिमा लीन भनेको 'शमय' को अवस्था हो । तर त्यहाँ त 'समाधिमा लीन' नभनेर 'समाधिको अवस्थामा रहने' भन्नु पर्थ्यो जसले विषयनाको अवस्थालाई जनाउँछ । हेर्दा उस्तै लागे पनि यी धेरै मसिना कुराहरू हुन् र त्यहाँ गहिरो भिन्नता छ जसलाई सानुभाइज्यूले ख्यालै नगरी मिसाइदिनुभयो ।

फेरि 'docetically' शब्दको पनि उहाँले 'उच्चस्थान' भनेर अनुवाद गर्नुभएको छ जसको उक्त शब्दसँग सम्बन्ध छैन । यो त क्रिश्चियन धार्मिक शब्द हो जसको अर्थ 'स्वर्गमा आफ्नो वास्तविक रूप भएर तल आफ्नो छाया जस्तो रूप पठाएर' भन्ने हुन्छ न कि 'उच्च स्थान' । त्यस्तै 'deification' लाई 'विशुद्ध' भनेर अनुवाद गर्नुभयो जब कि त्यसको अर्थ 'दैवीकरण' याने 'देवता जस्तो बनाउनु' हो ।

यी सबै कुराहरू लेख्दा अनुकूल चन्द्र वनजीले केवल महासाधिकले यस्तो भन्छन् भनेर लेख्नुभएको छ न कि त्यस्तो मान्नु विकृति हो भनेर । तर सानुभाइज्यूले ती लेखको अभिप्रायलाई 'विकृति' को रूपमा प्रस्तुत गर्नुभएको छ जसको प्रामाणिकता केही पनि दिनुभएको छैन । उहाँ आफैले नै 'विकृति' भनेर ठोक्नुवा गर्न अधि गर्नुभएको हो कि ! (पालि परम्पराको अवधारणासँग मिलेन भन्दैमा विकृति भन्न नसकिने कुरा यो भन्दा अधिल्लो अङ्गमा प्रो. कोञ्जे आदिको भनाइलाई उद्धृत गरी बताइसकेका छौं ।)

यसपछि आषाढ अङ्कमा अंशमाथि बूँदागत विवेचना गर्नेछौं ।

..... कमशः

धर्म को हो ?

— कल्याण मित्र एस.एन. गोयन्का

धर्म जीवन जीउने कला हो । स्वयं सुखपूर्वक बाच्ने र अरुलाई पनि सुखपूर्वक बाच्न दिने कला हो । सबै सुखसंग बाच्न चाहन्छन्, दुःखबाट मुक्त रहन चाहन्छन् तर हामी वास्तविक सुख के हो भन्ने कुरा नै थाहा पाउँदैनौ, त भूठो सुखको लागि पागल भएर दौडन्छौ । वास्तविक सुखबाट टाढा बसेर अधिक दुखीत हुन्छौ । स्वयं पनि दुखी भएर अरुलाई पनि दुखी बनाउँछौ ।

वास्तविक सुख आन्तरिक शान्तिमा छ र आन्तरिक शान्ति चित्तको विकार-विहिन्तामा हुन्छ, चित्तको निर्मलतामा हुन्छ । चित्तको विकार-विहिन्ता नै वास्तविक सुख शान्तिको अवस्था हो ।

अतः सही शान्ति र सही सुख त्यसैले भोग गर्दछ, जसले निर्मल युक्त जीवन जिउँछ । जो जति विकार मुक्त रहन्छ उतिकै दुःख मुक्त रहन्छ, उतिकै जीवन जीउने कला जान्दछ, उतिकै सही अर्थमा धार्मिक हुन्छ । निर्मल चित्तको आचरण नै धर्म हो । यही जीउने कला हो । यसमा जो जति निपूण छ, त्यो उति नै धार्मिक हुन्छ । धार्मिकको यथार्थ परिभाषा यही नै हो ।

प्रकृतिको एउटा अटुट नियम छ, जसलाई कसैले ऋतु भनोस् अर्थात् 'धर्म-नियन्ता' भनोस् नामको भिन्नताले केही फरक पर्दैन । नियम यो हो कि यस्तो गरियो भने त्यसको परिणाम त्यस्तो हुनेछ । कारणहरूको परिणाम स्वरूप जुन कार्य सम्पन्न हुन्छ, तिनका कारणहरू नहुँदा त्यो काम हुन सक्दैन यस नियम अनुसार जब जब हामीमा द्वेष, दौर्मनष्य, क्रोध, ईर्ष्या र भय आदिबाट आक्रान्त हुन्छ, तब व्याकुल हुन्छौ दुःख-सन्तापित भएर सुखबाट बन्चित हुन्छौ । जब हाम्रो मन यस्ता विकारहरूबाट विकृत हुँदैन तब हाम्रो मन व्याकुलताबाट मुक्त रहन्छ र दुःख सन्तापित हुनबाट जोगिन्छ । आफ्नो आन्तरिक सुख शान्तिको मालिक बनिरहन्छ ।

जसले विकारहरूबाट मुक्त रहन सिकाउँछ । त्यही नै सही जीउने कला हो । त्यही शुद्ध धर्म हो । शुद्ध धर्मको स्वरूप बडो-मङ्गलमयी तथा कल्याणकारी छ । हामी जब विकार-विमुक्त भएर निर्मल चित्तले आचरण गर्दछौ तब स्वयंले वास्तविक सुख, शान्तिको भोग त गर्छौ नै अरु वरपरकाहरूका लागि पनि सुखका कारण बन्ने हुन्छौ । यसै प्रकार जब हामी विकारग्रस्त भएर मलिन चित्त जन्य संतापित त हुन्छौ नै अरुहरूका लागि पनि संतापका कारण बन्न पुग्ने हुन्छौ र समाजको शान्ति भङ्ग गर्ने हुन्छौ ।

क्रोध, लोभ, वासना, भय, मात्सर्य, ईर्ष्या र अहंकार आदि मनोविकारहरूको शिकार बनेर हामी हत्या, चोरी, व्यभिचारी, भूठो बोल्ने, छल, कपटी, चुगली, परनिन्दा, निरर्थक बकबास गर्ने र कठोर बोल्ने आदि गर्छौ र जब यस्ता काम कुराहरू गर्छौ तब आत्मा पर-संतापको कारण बन्दछ । मनोविकार बिना कुनैपनि शारीरिक वा वाचिक दुष्कर्म सम्पन्न हुन सक्तैन तर, यो अनिवार्य भने छैन कि मनोविकार उत्पन्न हुनासाथ हामी कायिक वा वाचिक दुष्कर्म गरिहालौ । प्रायशः प्रबल मनोविकार उत्पन्न भएता पनि आत्मा-दमनबाट हामी यस्ता कायिक र वाचिक दुष्कर्मबाट बच्न सक्ने हुन्छौ । यसबाट प्रत्यक्ष अरुको हानि नोक्सानी भएतापनि दुषित मनोविकारबाट आक्रान्त भएर मन व्याकुल हुन गई मानसिक दुष्कर्म गराई छाड्छ । यसबाट आफ्नो शान्ति हराउनुका साथै अरुको शान्ति पनि भङ्ग गर्ने हुन्छ । हाम्रो मनको दुषित तरङ्गहरूले आस-पासको वातावरणलाई प्रभावित तथा दूषित नपारि नछाड्ने हुन्छ ।

जब हाम्रो मन विकार-विमुक्त तथा निर्मल हुन्छ तब स्वभावैले त्यो स्नेह तथा श्रद्धा बाट, मैत्री तथा करुणाबाट भरिएर आउँछ । त्यस अवस्थामा हामी स्वयं सुख, शान्तिको अनुभव त गर्छौ नै 'परोक्षतः' अरुका लागि पनि सुख शान्तिका कारण बन्ने हुन्छौ । हाम्रो निर्मल चित्तको तरङ्गले वर-परका वातावरणलाई पनि प्रभावित पारी त्यसलाई यथाशक्ति निर्मल बनाइदिन्छ ।

अतः आत्मा दमन नै धर्मको सर्वाङ्गसम्पूर्णता होइन तर धर्म धारण गर्ने प्रयासको पहिलो चरण यहीबाट प्रारम्भ हुन्छ । शुरुमा हामी संयम-संवरबाट नै कायिक तथा वाचिक दुष्कर्मबाट पृथक रहौ तत्पश्चात् सतत अभ्यासद्वारा मानसिक दुष्कर्मबाट छुटकारा पाउँछौ । मानसिक दुष्कर्मबाट छुट्टी पाउनुको अर्थ हो मानसिक विकारबाट मुक्ति पाउनु । विकार विहीन निर्मल चित्तको आफ्नो सहज स्वभावले नै कुनैपनि मानसिक, वाचिक वा शारीरिक दुष्कर्म गर्न नसक्ने हुन्छ । त्यसैले आफ्नो चित्तलाई विकारहरूबाट विमुक्त राख्नु नै प्रमुख कुरा हो ।

हामी आफ्नो प्रत्येक कर्म प्रति जागरुक भएर नै त्यसलाई दोष अनुभव गर्न सक्दछौ । आफ्नो चित्त तथा चित्तका विकारहरू प्रति जागरुक भएर नै त्यसलाई विकार मुक्त राख्न सक्दछौ । त्यसप्रति अनजान रहेर अर्थात् होश नै नराखेर हामी कहिल्यै पनि स्वच्छ पान्न सक्नेछैनौ, त्यसको स्वच्छतालाई निरन्तरता

दिनसक्नेछैनौ । अतः आफ्ना शारीरिक, वाचिक तथा मानसिक कर्महरूका साथै आफ्नो चित्त र चित्त वृत्तिहरूको सतत निरिक्षण गरिरहने अभ्यास नै धर्म धारण गर्ने सही अभ्यास हो ।

कुनैपनि कर्म भन्दा पूर्व तथा गर्दागर्दै अवश्य हामीले यो परीक्षण गरौं कि यस कर्ममा हाम्रो आफ्नो साथै अरुको पनि मङ्गल या अमङ्गल । यदि मङ्गल छ भने त्यो काम गर्नुस्, अमङ्गल छ भने नगर्नुस् । यसप्रकार राम्ररी विवेक पूर्वक जाँच गरिएर गरिएको कर्म मङ्गल नै होला अतः धर्ममय नै होला । यदि कहिले असावधानवश बिना जाँच-परख कुनै कायिक वा वाचिक दुष्कर्म हुनुथ्यो, जसबाट आफ्नो तथा अरुको लागि पनि अहितकर भयो भने त्यसलाई लिएर पश्चाताप गर्दै रुँदै कुनै अपराध ग्रन्थिबाट ग्रस्त नरहनुहोस् बल्कि छिटोभन्दा छिटो आफ्नो कुनै साथी संगी, साधक अथवा गुरुजनलाई भेटी उनको सम्मुख भूल स्वीकारोक्ति प्रकट गर्नुहोस् र त्यस भारबाट मुक्ति पाउनुहोस् र भविष्यमा अरु सावधान रहने संकल्प गर्नुहोस् । चित्तप्रति पनि त्यस्तै प्रकारको जागरुकताको अभ्यास वृद्धि गर्नुहोस् । जब चित्तमा कुनै विकार उत्पन्न हुन्छ त्यसलाई निरिक्षण गर्नुहोस् । साक्षीभावले निरिक्षणमात्र गर्नाले पनि त्यो दुबल हुँदै जानेछ र अन्तमा विनिष्ट हुनेछ । कहिलेकाही असावधानीवश निरिक्षण गर्न नभ्याएको कारण विकार हामीमा हावि भयो भने त्यसलाई सम्झेर मन खिन्त पारेर नबस्नुहोला बल्कि अरु वढी सावधान रहनेतर्फ कृत-संज्ञिलिप्त भएर जागरुकताको अभ्यास अरु बढाउने प्रयास गर्नुहोस् । शुद्धधर्ममा प्रतिष्ठापित हुने यही वैज्ञानिक तरिका हो ।

जुन अभ्यासले आफ्नो कर्मप्रति जागरुकता र सावधानी वृद्धि हुन्छ वास्तवमा त्यही शद्धधर्मको अभ्यास हो । जुन विधिले आफ्नो कर्म सुधार गराउने चित्त-निर्मलता प्राप्त हुन्छ त्यही नै धर्म विधि हो ।

हामीले आत्मा निरिक्षण गरेर अनुभूतिहरूको आधारमा हेर्दा भने पाउने छौं कि दुष्कर्मका कारण चित्तको मलिनता हो र कुनै न कुनै मनोविकार हो । हामी यो पनि देख्छौं कि प्रत्येक मनोविकारको कारण आफ्नै अहम् प्रति उत्पन्न गहन आशक्ति हो । जब जब आसक्तिको अन्धतामा यस 'म' लाई अत्याधिक महत्त्व दिएर यसमा टाँसिन्छौं, तब त संकिर्ण घेरामा आबद्ध भई मन मलिन गरेर कुनै न कुनै यस्तो कर्म गर्न थालिन्छ कि परिणामतः अकुशल हुन्छ ।

आत्मा निरिक्षणको अभ्यासबाट आफ्नो अनुभूतिको बलमा नै यो स्पष्ट हुन्छ कि जब-जब स्वार्थान्ध भएर हामी विकार ग्रस्त हुन्छौं तब-तब अरुको अहित त गर्ने हुन्छौं नै आफ्नो सही स्वार्थ पनि पुरा गर्न सक्तैनौं, यसको विपरित जब-जब यसको अन्धताबाट मुक्त हुन्छौं तब-तब आत्माहित तथा परहित दुवै पुरा गर्छौं । आत्माहित तथा परहित गर्ने काम नै धर्म हो । जहाँ

आत्मा लाभको साथ-साथ पर-लाभ पनि प्राप्त हुन्छ, त्यही धर्म हो । जहाँ कसैको पनि अहित हुने हुन्छ, त्यहाँ अधर्म - अधर्ममात्र हुन्छ । आत्मोदय तथा सर्वोदयको सामञ्जस्यपूर्ण स्वस्थ जीवन नै धर्म हो आत्मोदय र सर्वोदय अन्योन्याश्रित छ ।

हाम्रो सत्कर्म र दुष्कर्मले केवल हामीलाई मात्र सुखी र दुखी बनाउने नभई हाम्रा अन्य साथी-सङ्गीहरूलाई पनि प्रभावित पार्ने हुन्छ । मानिस समाजका अन्य सदस्यहरूका साथ रहन्छ । ऊ समाजको अभिभाज्य अङ्ग हो । समाजबाट स्वयं प्रभावित हुन्छ र समाजलाई पनि धेरै थोरै प्रभावित पारिरहने हुन्छ । त्यसैले धर्म-साधनाबाट जब हामी नैतिकता पूर्ण जीवन जिउँछौं, दुष्कर्महरूबाट बचेर सत्कर्महरूमा अग्रसर हुन्छौं त केवल आफ्नो मात्र भलाई गर्ने नभै अरुको लागि पनि भलाई गर्ने हुन्छौं ।

जीवन मूल्यका लागि नै त धर्म-साधना हो । यदि धर्मको साधनाले जीवन माथि उठ्दैन, हाम्रो लोक व्यवहार सुध्दैन, हामी आफ्नो तथा अर्काको लागि मङ्गलमय जीवन जिउन सक्तैनौं भने यस्तो धर्म हाम्रो लागि के काम ? कसैको लागि पनि के काम ? धर्म यसैको हो कि हाम्रो पारस्परिक सम्बन्ध सुध्दियोस् । हामीमा व्यवहार कौशल आओस् । परिवार, समाज, जाति, राष्ट्र र अन्तराष्ट्रिय सबै पारस्परिक सम्बन्ध व्यक्ति-व्यक्तिकै सम्बन्धमै निर्भर रहन्छ त्यसैले शुद्ध धर्म यही हो कि प्रत्येक व्यक्ति यही जीवनमा अरुसंग आफ्नो सम्बन्ध र व्यवहार सुधारोस् । धर्म यसै जीवनमा सुख शान्ति पूर्वक बाँच्नको लागि हो । मृत्यु पश्चात बादलको उसपारी कुनै अज्ञात स्वर्गको जीवन जीउनको लागि होइन । न त मृत्युपश्चात पृथ्वीको तल कुनै अनजान नरकबाट बच्नको लागि नै हो बल्कि हामी भित्रै समाविष्ट स्वर्गको सुख भोग गर्न र हामी आफै भित्र समय समयमा जुन नारकिय अग्नि उठ्छ त्यसलाई शान्त पार्नको लागि हो, त्यसबाट बच्नको लागि हो । धर्म सांद्ष्टिक छ प्रत्यक्ष छ । यो यसै जीवन र यसै लोकको लागि हो । वर्तमानको लागि हो । जसले आफ्नो वर्तमान सुधारिसकेको हुन्छ त्यसले भविष्यको बारे चिन्ता लिनु आवश्यक छैन । त्यसको भविष्य स्वतः सुध्दिएर जानेछ । जसले लोक सुधारेको छ त्यसलाई परलोकको चिन्ता छैन । उसको परलोक स्वतः सुध्दिएर जान्छ । जसले आफ्नो वर्तमान सुधार गर्न सकिन्छ, आफ्नो इहलोक सुधार्न सकेन र केवल भविष्य प्रति आशा राखेर परलोक तर्फ टकटक लगाएर बसिरहन्छ भने त्यस्ताले आफैले आफूलाई धोका दिन्छ । आफ्नो वास्तविक मङ्गलबाट वञ्चित रहन्छ । शुद्ध धर्मबाट टाढा रहन्छ । धर्म अकालिक हुन्छ अर्थात् अहिल्यै यसै जन्ममा फलदिने हुन्छ । धर्मको नाममा कुनै अनुष्ठान गरियोस् अनि त्यसको लाभ यस जुनीमा प्राप्त नहोस्, विकार-बिहीन चित्त निर्मलताको वास्तविक सुख यही, यही जीवनमा प्राप्त नहोस् त सम्झनु पर्ने हुन्छ कि हामी कुनै धोखामा अल्झिरहेकाछौं । धर्म सबैको लागि यसै जीवनमा सुखी शान्त

बनाउनको लागि हो । आँखाबाट अदृश्य कुनै सुन्दर भविष्यको निरर्थक चिन्ताबाट मुक्त हुनको लागि हो । यही धर्म हो । यही धर्मको शुद्धता हो । यही शुद्ध धर्मको जीवन हो जसको आवश्यकता सर्वजननि छ ।

धर्म सर्वजनीन छ, त्यसैले शुद्ध धर्मको कुनै सम्प्रदायसंग कुनै लेनदेन छैन । केही सम्बन्ध छैन । शुद्ध धर्ममार्गमा यात्री कुनै सम्प्रदाय विशेषको थोत्रो निष्प्राण रीति-रिवाज पूरा गर्नको लागि धर्मपालन गर्ने हुदैनन्, न त कुनै पनि ग्रन्थ विशेषको विधि-विधानका अनुष्ठान पुरा गर्नको लागि नै धर्म पालन गर्ने हुन्छन् । मिथ्या-अन्धविश्वास-जन्य रूढी परम्पराको विकार लिई कुनै 'लकिर फकिर' बन्नको लागि नभएर शुद्ध धर्मको अभ्यासी

आफ्नो जीवन लाई सुखी र स्वस्थ बनाउनको लागि नै धर्म पालन गर्ने हुन्छन् । धार्मिक जीवन जित्नको लागि धर्मलाई राम्ररी सम्झेर, बुझेर, त्यसलाई आत्मा-कल्याण तथा परकल्याणका कारण मानेर नै पालन गर्ने हुन्छ । बिना बुझेर केवल अन्धविश्वासको कारण अथवा कुनै अज्ञात शक्तिलाई प्रशन्न तथा सन्तुष्ट गर्नको लागि अर्थात् त्यसको भयबाट आशङ्कित-आतङ्कित भएर धर्मलाई पालन गर्दैनन् । धर्म पालन गर्नुको अर्थ दूषिताहरूको दमन गर्नु मात्र नभएर प्रज्ञा पूर्वक तिनको पूर्ण शमन र निर्मल गर्नु पनि हो । धर्मको पालन आफ्नो लागिमात्र नभएर बहुजनको हित-सुख, मंगल कल्याण र बहुजनको स्वस्ति-मुक्तिका लागि गरिन्छ ।

---क्रमशः

कुकुरद्वारा नियमित प्रार्थना

दक्षिण कोरियाको दक्षिण पश्चिम भू-भागमा अवस्थित स्तुपा मन्दिरमा बौद्ध भिक्षुहरूले भैं एउटा कुकुरले पनि धार्मिक प्रार्थना गर्दै आएको छ । बौद्ध स्तुपामा बौद्ध भिक्षुहरूकै अनुशरण गर्दै शीर झुकाएर प्रार्थना गर्ने गरेको कुरा मन्दिरका अधिकारीहरूले बताएका छन् । पुनर्जन्ममा विश्वास गर्ने बौद्धमार्गीहरूले सो कुकुरले आफ्नो अधिल्लो जन्मको अनुशरण गरेको हुनसक्ने विश्वास लिएका छन् । एक महिनादेखि बुद्धलाई सम्मान गर्ने विशेष कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको सो कार्यक्रममा एक वर्षे उक्त कुकुर भिक्षुहरूले जस्तै गरी प्रार्थनामा संलग्न हुँदैआएको छ ।

हृदयरोगीलाई सचेत गराउने नयाँ विधि

बेलायतका वैज्ञानिकहरूले प्रदूषणको स्तर एस.एम.एस.को माध्यमबाट जानकारी दिने नयाँ प्रविधिको आविष्कार गरेका छन् । खासगरी दमका रोगीहरूलाई यो प्रविधि उपयुक्त हुने विश्वास वैज्ञानिकहरूले लिएका छन् । प्रदूषण खराब अवस्थामा पुगेमा दम रोगले च्याप्ने भएकाले प्रदूषणबाट बच्नका लागि त्यस्ता रोगीहरूले पूर्व सतर्कता अपनाउन सक्ने भएकाले उनीहरूलाई फलदायी हुने विश्वास लिइएको छ । यो प्रविधिले नाइट्रोडासाइड र ओजन तहको खतरनाक अवस्थाको बारेमा पूर्व जानकारी गराउँछ । यो नाइट्रोडासाइड र ओजनको खराबी दम, फोक्सो र हृदयरोगीहरूका लागि घातक मानिन्छ । विकसित यो प्रविधिलाई क्याम्ब्रिजको वातावरण अनुसन्धान तथा परामर्श विभागले परीक्षण गरी सत्यतामा आधारित भनी प्रमाणित गरिदिएको छ ।

ब्रह्माण्ड विनास गराउने पिण्ड

पृथ्वी गोलो छ भन्ने कुरा हामीलाई जानकारी छ । पृथ्वीमात्र होइन, सूर्य तथा चन्द्रमा पनि गोलो छन् । त्यतिमात्र होइन सबै ग्रह, त्यसका उपग्रहमात्र होइन सबै ताराहरू पनि गोलो छन् । यसरी खगोलीय सबै पिण्डहरू गोलाकार हुनुको रहस्य भने हामीमध्ये कतिपयलाई थाहा छैन । विज्ञानको नियमअनुसार ब्रह्माण्डमा मौजुद प्रत्येक भौतिक प्रणाली अधिकतम स्थिरताका लागि न्यूनतम उर्जाको आवश्यकता हुन्छ । यस किसिमको उर्जा गोलाकार वस्तुहरूले आफै उत्पादन गर्न सक्छन् । जसले गर्दा खगोलीय पिण्डहरूको स्थिरता कायम रहन गएको छ । यदि यो स्थिरता कुनै एक पिण्डको मात्र खलबलियो भने पनि त्यसले ब्रह्माण्डकै विनास गराउने कुरामा कुनै विवाद रहने छैन । तर यसको स्थिरतालाई पिण्डहरूको गोलाकार आकृतिले साथ दिएको छ, जसबाट स्थिरताका लागि त्यो आकृतिकै कारण न्यूनतम उर्जा प्राप्त गर्दछ ।

महाप्रलय छाल सुनामी र बुद्धधर्म

भिक्षु सुजन किर्ति
बल्भरह्याम्प्टन, यूक

भूमिका

हरेक वर्षको अन्त्यतिर वा नया वर्षको प्रारम्भमा धेरै मानिसहरू विभिन्न स्थानमा नयाँ वर्षको स्वागतार्थ जाने गर्दछन् । यसरी नयाँ वर्ष हर्षोल्लासका साथ मनाउनेहरूमा युरोपियनहरू एसियनहरू भन्दा अगाडि छन् । कोहि मनोरञ्जनको लागि पहाड चढ्न त कोहि राफिटनको लागि जान्छन् युरोपेलिहरू धेरैजसो एसियाको सामुन्द्रिक किनारमा गएर नयाँ वर्ष मनाउन रुचाउछन् । हजारौंको संख्यामा वर्षेनि उनिहरू छुट्टिको लागि एसिया भित्रिने गर्दछन् । तर यस वर्षको यो नयाँ वर्षको छुट्टिको सुखदको दिन दुःखमा परिणत भई दियो । यो डिसेम्बर २६, २००५को सुनामि नामको महाप्रलयात्मक सामुन्द्रिछाल घटनाको समाचारले सारा संसार दुखी भए सारा संसारलाई रुवाई र सबैको मुखमा एउटै मात्र शब्द थिए - चु चु चु चु कसरी भयो यो? त्यो हो सुनामी अर्थात सामुन्द्रिपानीको महाछाल । यसले लाखौंको ज्यान लियो भने हजारौंलाई बेपत्ता गराइदियो र कयौंको घरबार सखाप भयो त कयौं टुहरा भए, कयौंको आफ्ना प्यारा प्यारा मुटु समानका छोराछोरीलाई गुमाए भने कयौं ईष्टमित्रहरूको ज्यान गयो । यो महाछाल वा सुनामी शब्दले सारा संसारलाई थर्कमान बनाइदियो । महिनौं सम्म मर्नेहरूको लासको खोजमा लागे । लाखौंको ज्यान गयो, करौडको सम्पत्ति नास भयो भने सारा संसारबाट चाहे त्यो जुनसुकै धर्मको होस् हिन्दु, सिख, क्रिश्चियन, मुस्लिम र बौद्ध आदि वा जुनसुकै संसारको कुनामा बसेको होस् एसिया, युरोप, अमेरिका आदि यस घटनामा पर्नेहरूको लागी मनका ढोकाहरू खोले र सहयोगको धाराहरू बग्यो र बगिरहेको छ ।

समुन्द्रमा पानी सुकेको शुभ होइन

नेपालका बुढापाकाहरू भन्ने गर्थे की समुन्द्रमा पानी सुकेको शुभ होइन । त्यसैको उदाहरणार्थ हामी हालै घटेको यो सामुन्द्रि महाछाललाई लिनसक्दछौं । यो घटनामा परेकाहरू भन्छन् कि यो महाप्रलयवान सामुन्द्रिछाल आउनु भन्दा पहिले समुन्द्रको पानी सर्लक्क सुकेर गएको थियो, लौ लौ समुन्द्रको पानी सुक्यो भन्दै समुन्द्रमा पानी सुकेर गयो । टाढा टाढासम्म पनि पानी नदेखेको तथा समुन्द्रको हिलोमा माछाहरू

छटपटीरहेको हेदा हेदैमा केहि छिन पछि यो पानी फेरी फर्केर आयो । पहिलो पटकको पानीको फर्काइले जमिनको केहि माथि सम्म पुग्यो र अर्को गर्दै तेश्रो पटकमा सबै लिएर गए । पहिलो पटकको पानीको फटका मै होस पुर्‍याएर त्यस स्थानबाट बाहिर आउनेहरू जीवित भए भने केहि हुदैन भनी अप्रमाद पूर्वक बस्नेहरूलाई पानीको छाल जोडले आएको देखेर भाग्दा भाग्दैमा छाल सँगै ज्यान गुमाउन पुग्यो । लाखौंको ज्यान गयो त करोडौंको सम्पतिलाई तहसनहस पारिदियो । तर यो महाप्रलयात्मक छाल नै पहिलो पटक हो भन्न अवश्य सकिदैन किनकी एक त बैज्ञानिकहरूले धेरै पटक भइसक्यो भनेर ठोक्नु गरिसकेका छन् भने यस्तो छाललाई सुनामी भन्ने भनेर नाम पनि पहिल्यै आइसकेकोले नै यो नाम राखेको भनिन्छ । अर्को तर्फ हेर्ने हो भने नेपाल समुन्द्रको किनारा देखि टाढा भए पनि कहिल्यै समुन्द्रको मुहार नदेखे पनि यो समुन्द्रमा पानी सुकेको शुभ होइन भन्ने भनाई सायद अचम्मको हुन सक्दछ । तर पनि यो भनाईले प्रष्ट पार्दछ कि यस्ता घटनाहरू पहिले पनि घटिसकेका छन् । त्यसैले यी भनाइहरूलाई जीवित अवस्थामा हामी पाउन सक्दछौं । जहाँसम्म लाग्छ यो महाप्रलयवान छाललाई सुनामी भनेर नामाकरण दिने जापानिज बैज्ञानिक 'पालिको' ज्ञान हुने त होइन ? भनेर शंका हुन जान्छ किनकी सुनामी (जापानिजमा छाल) यदि बुद्धधर्मको शब्दमा यसलाई लियो भने यसको अर्थ मैले सुने वा मैले यस्तो सुने - (अहं सुनामी) त्यसैले उसले पनि यो भनाइलाई नै आधार बनाएर नामाकरण त गरेन ? जापानिज भाषामा यसलाई कसरी लेख्छ र यसको अर्थ के हो? त्यो त अज्ञात छ तर अंग्रेजीमा लेखेको अनुसार tsunami यो शब्दमा It (त) अक्षर एउटा बढि देखिन्छ तर जसरी लेखोस्, उच्चारण सुनामी नै हुन्छ । त्यसैले भाषात्मक स्वरको रूपमा हेर्ने हो भने मैले यस्तो सुने नै अर्थ लाग्दछ त्यो नामाकरण गर्ने जापानिज होस् वा यो महाप्रलयात्मक सामुन्द्रि महाछालको समाचार सुन्ने हामीहरू किन नहोस् सबैले यस्तो यो भनेर नै सुनेका छौ । चाहे युरापेली होस् वा एसियालि नै चाहे अंग्रेजीमा या जापानिजमा यसलाई विभिन्न नामाकरण दिए पनि यो सामुन्द्रि

प्रलयात्मक महाछालको घटनाको समाचारले सबैलाई प्रभाव पार्‍यो । समुन्द्रमा पानी सुकेर गयो र छाल आएर सबै तहसनहस बनाइ गयो भन्ने समाचारले हामीहरूलाई अनायास के यस्तो हुन सक्छ र भन्ने लाग्न सक्छ । तर आजभोलि दूरसञ्चारको सुलभताले त्यस घटनाका केहि क्षणहरू देख्न सक्छौं भने काल्पनिक नक्कली छालहरू बनाएर पनि देखाएको पाइन्छ र त्यसकै आधारमा हामी यो महाप्रलयात्मक छाललाई सुन्यौं र हेर्यौं । जे होस् संसारको जुन कुनामा बसेको भएपनि यो समाचारबाट कोहि पनि टाढा हुनसकेनन् । सुनामी अर्थात मैले सुने भन्ने एक वचनबाट सुनाम वा हामीले सुन्यौंमा परिवर्तन भयो र असह्य भयो । त्यस्तै प्रकारले पहिले पहिले भएका घटनालाई पुख्रिँलीहरूले जानेर वा सुनेर भनाइको रूपमा निरन्तरता दिदै ल्याए । आज त्यो भनाई सकारात्मक रूप लिएर निस्क्यो ।

तर यहाँ अर्को प्रश्न उठ्न सक्छ कि समुन्द्र देखि कयौं माईलमा पर्ने हाम्रो यो नेपालले यो भनाईलाई कसरी बनायो, कहाँबाट शुरु भयो त ? थोरैले मात्र समुन्द्रको दर्शन गरेको होला र कतिले त थियो रे, छ रे भन्ने कुरामै विश्वास गरिरहेका छन् । यस्तो स्थितिमा पनि यो भनाइको जिवीतावस्था सकारात्मक भएकोले यो प्रश्न उठ्नु स्वभाविक पनि हो । यस प्रश्नको उत्तर यदि हामीले भौगोलिक आधारको सट्टा धार्मिक ग्रन्थहरूबाट लियौं भने सायद यो प्रश्नको उत्तर पाउन सजिलो हुने देखिन्छ । धार्मिक ग्रन्थहरूको आधार लिँदा सायद शंका उठ्छ कि यी त खालि कुरा र कहानि मात्र हुन्, कसरी यस्ता कुराहरूलाई विश्वास गर्ने ? तर धार्मिक ग्रन्थहरूमा यस्ता घटनाहरू छन् जुन सकारात्मक भएर नै निस्किरहेका छन् विशेष गरेर बौद्ध ग्रन्थहरू । बुद्धधर्मलाई आधार बनायो भने यस प्रश्नको उत्तरमा सुलभता हुने देखिन्छ । साथै बुद्धधर्मको प्राचीनता र प्रभाव नेपालमा कतिको छ भने स्पष्ट देखिने छ किनकी बुद्धधर्ममा यसप्रकारका महाप्रलय घटनाको विषयमा बिस्तृत विवरण भएको देखिन्छ । त्यसैले यस महाप्रलयको छालका नामाकरण सुनामी पनि जसरी कुनै सुत्रहरूको शुरुवातमा एवम् सुत्त अर्थात मैले यस्तो सुने आउँछ त्यसैको अनुकरण गरेको भन्दा सायद निसन्देह नहुने होला । त्यसैले यहाँ बुद्धधर्ममा वर्णन गरिएको महाप्रलयात्मक सामुन्द्रिछालको विषयलाई सुनेको (पालिमा सुनामी) र भएकोलाई प्रस्तुत गर्दछु ।

देवदत्त र कर्मको फल

भगवान बुद्धको आफ्नै आफन्त भिक्षु देवदत्त लाजले भिक्षु भएका थिए । केहि समय पश्चात भगवान संग लाभको लोभले

वहाँको स्थान(-प्रशासन) माग्यो र भगवान बुद्धले नकारात्मक (अस्वीकारोक्ति) देवदत्तको मनमा अकुशल उत्पन्न भयो । उसले भगवान बुद्धको हत्या गरी भिक्षु संगको प्रशासन आफूले गर्ने उद्देश्यले विभिन्न उपाय र तरिकाहरु अपनायो तर सबै तरिकाहरूबाट पनि सफल नभएपछि अन्तमा आफ्नो साथ दिएका केहि भिक्षुसंघलाई लिएर भगवानको विपक्ष भई गएका थिए । यसरी देवदत्तले भगवान बुद्धको भिक्षुसंघलाई दुई टुकामा विभाजन गरेका थिए । भगवान बुद्धले पनि उ संग लागेका भिक्षुहरू मिथ्यादृष्टिका कारण देवदत्तको पछि परेर गएको र सत्यतालाई बुझ्न सक्दैनन् भन्नु भयो । उनीहरूलाई सत्य के हो भुट्टा के हो भनेर छुटाउनको लागि वहाँका दुई अग्र श्रावकहरू सारिपुत्र र मौद्गल्यायन भन्तेहरूलाई पठाएका थिए र सम्मा दिट्ठिमा प्रतिष्ठित गरेका थिए । देवदत्तले नौ (९) महिनासम्म लाभको लोभले भगवान बुद्धको अनर्थ चाहना तथा कष्ट दिएको भए पनि भगवान बुद्धमा उ प्रति केहि क्रोध र द्वेष गर्नुभएको थिएन । वहाँले देवदत्त प्रति सदैव मैत्री भावना नै राख्नुभएको थियो । जब ऊ सँग लागेका भिक्षुहरूले अग्रश्रावकहरूको धर्म देशना सुनेर धर्म चक्षु प्राप्त गरे । उनीहरूले पनि देवदत्तलाई छोडिदिए । भगवान बुद्ध प्रमुख भिक्षुसंघले देवदत्तलाई बिना द्वेष मैत्रीपूर्वक त्याग्यो । देवदत्तलाई ठूलो चोट पार्‍यो र आफ्नो कुकर्मलाई महसुस गर्‍यो । विरामी भयो । त्यसपछि आफ्नो भूललाई सम्झेर भगवानसँग माफी माग्नु पार्‍यो भनेर जेतवन बिहार तर्फ लागेका थिए । जेतवन बिहारको अगाडि पुग्दा पापको कारण शरिर जलन भयो र भगवानको दशनार्थ एकपटक नुहाएर केहिपानी पिएर जानु पर्ला भनेर आफूलाई बोकेर ल्याउनेहरूलाई ओराल्न लगायो । उसको मनमा आफ्नो भूलको कारण शान्त थिएन । देवदत्तले जमिनमा पाइलाराख्ने बित्तिकै पृथ्वीको जमिन फाट्यो र अविचि नरकको ज्वालाले घेरी अविचि नरकमा खसे । त्यस समय देवदत्तले मेरो पापको घडा भन्थो भनेर एक गाथाद्वारा भगवान बुद्धको अनन्त गुणस्मरण गर्दै वहाँको सरणमा गएका थिए । (इमेहि अत्थीहि तं अगग पुग्गलं देवतिदेवं नरदम सारथि । समन्तच्चुं सतपण्जलखणं पाणेहि बुद्धं सरणं उपेमि ॥) यो गाथाको संगसंगै भिक्षु देवदत्त लाभको कारणले अविचि नरकमा आफ्नो पापको फल भोग पर्‍यो ।

यसरी देवदत्तको मृत्यु भएको खबरले सारा भिक्षु संघमा भएको कुराकानीलाई लिएर भगवान बुद्धले उनिहरूको प्रश्नको उत्तरमा समद्ववाणिज जातक (४६६) देशना गर्नु भयो । वहाँले यो देशना जेतवन बिहारमा दिन भएको थियो ।

क्रमशः

स्वभाव धर्म

१. अनित्य

यो तिभने दिपक जलाई,
अमर रोषनीको चाहना छ जगत !
ऋत भै बदल्ने यो शरीरको,
ऋपरिवर्तनको चाशाना छ-जगत !
नित्य के नै छ यहाँ,
जसलाई परिवर्तनले मार्न सक्तैन !
भौतिक जैविक -यीसब स्थूलै स्थूल छन्,
जो मर्दैन त,
त्यो बन्छ, त्यो हन्छ अपवाद,
तर अपवादको वकबास,
स्वभाव धर्मको हद्दालतमा,
प्रमाण बिनाको मुद्दा सिवाय
अरु के नै हुन सक्ला ?
जो जन्मछ त्यो मर्दछ,
जो बल्दछ, त्यो निभ्दछ,
जो उदाउँछ, त्यो अस्ताउँछ,
हो यहि हो !
स्वभावतः !

२. दुःख

भोलिको प्रतिक्षा गर्दै
हेर कति समय ढलिसक्यो,
सुखको खोजि भन्नु,
मरुस्थलमा पानीकै मूल खोजि न हो
वाह्य आवरणको उज्यालो भएपनि,
आखिर वास्तविक दर्पणमा
दुःखको साम्राज्य अंधेरौ नै त छ ।
दुःखसंग पन्छिदै सुखको पाइला चाल्न खोज्छौ ।
तर दुःख कै आयतन बढी छ,
अतः अक्सर हामी,
यहि जञ्जाल भित्र अल्मिरहन बाध्य छौ ।
हर्षको आँशु भन्दा नि,
दर्दको आँशु बढ्ता भर्दछ यहाँ ।
यदि आदिकाल देखि,
ती दर्दका आँशु जम्मा गरिएका भए,

शायद आँशुकै एउटा सागर किन नबन्ला ?
यथार्थमा दुःखको एकाई भनेको अज्ञय न हो,
आखिर अज्ञय कै कारण
हामी घुमिरहेका छौ,
यो भव भूमरीमा ।
जन्म्यौ, बढो भयौ,
रोगि भयौ,
अन्ततः
अन्ततः मर्न्यौ ।
आखिर सुखको चाहना,
बिहानको शीत न हो ।
सुखको किञ्चित हस्तारुक्षर नै छैन,
यो जिन्दगीको परिचय पत्रमा !
तैपनि यो परिचय पत्र नि देखाई
आफूलाई मूर्खताको परिचय दिइरहेका छौ ।
र यहि ठूलो भूल पनि गरिरहेका छौ ।
आफूले चिताएको गुमाउनु पर्छ,
अचिन्तित पाउनु पर्छ,
अप्रियसंग सहवास गर्नु पर्छ,
प्रियसंग विछोडिनु पर्छ
पञ्चस्कन्धको यो कलपूर्जालाई,
संग संगै लग्नु पर्छ,
बाध्यतावश पनि स्वीकार्नु पर्छ ।
आखिर यहि न हो,
यो अन्ध भवचक्रको प्रतियोगिता,
अविद्याको पुरस्कार त्यहि,
दुःख !
हो ! दुःख !!!

३. अनात्मा

हर प्राणिको एउटा अत्यन्त प्यारो,
जन्मदेखि मृत्यु तक,
एउटा अतमोल श्वास -अहं !
'अहं' 'ममं' को मन्त्रोच्चारण,
शब्दोच्चारण भुण्डिरहेको छ,
मनको कुनै अहंको न्याल ग्रथिसंगै !
चुक् चुक् लाग्छ,
यो 'अहं' र 'ममं' को ।
आखिर के हो यो 'अहं' 'ममं' ?

के हो यो 'ममत्त्व' 'अहंत्व' 'हुत्त्व' ?
जसले यत्रो संसार चक्र घुमाइरहेछ !
यथार्थप्रकृतिको दर्पणमा,
मैले अहंलाई चाखेर हेरे,
आखिरमा मैले अक्षर अवास्तविक पाए,
साथ साथमा भाव र अर्थमा पनि ।
नित्य जसलाई सम्झें,
त्यो मौसमको फेरबदल भै,
कुनैदिन दूर, अदृश्य, अप्राप्य, दुर्लभ वन्दोरहेछ ।
यो कलिलो फूल,
भोलि ओइलि जान्छ ।
यो बल्दै गरेको पानस भोलि निभि जान्छ ।
यो दिन रात बनिदिन्छ ।
मैले अहंको कमजोरीलाई भेटें,
जब ननिम्ने ईच्छा हुँदा हुँदै पनि यो निभिगयो ।
जुनमा आफ्नो स्वमित्तवको कुरा छैन,
उसमा तिमि मालिक हैन,
हो मैले यहि बुझें,
'अहं' को रक्षा गर्नु भनेको,
यसलाई पाल्नु भनेको,
मुख्याई बाहेक अरु हुन सक्तैन ।
किनकी जसलाई मैले आफ्नो सम्झें,
आखिर त्यसैले घाउमा नून छर्किदियो,
आज मैले 'अहं' लाई चिने,
'अहं' 'मम'को नक्कलि परिचय पत्रलाई चिने,
आखिर यो संसार,
अनात्माको साम्राज्य न हो,
नभए मैले किन,
इच्छा विपरित ताका मात्र,
भेदीका रूपमा पाइरहे?

तीतो सत्य-२

आभा

कसलाई थाहा छैन र ती कुराहरु
दुःखले भरिएको यो संसार भनी ।
तैपनि किन भूलिरहन्छन् तिनहरु
अकुशलमय संसारलाई अमृत मानी ॥१॥

कसलाई थाहा छैन र ती कुराहरु
दुःखका कारणहरु पनि छन् भनी ।
यत्रतत्र भएका ती कुराहरु पनी
किन सोध्छन् फेरि ती कहाँ छन् भनि ? ॥२॥

कसलाई थाहा छैन र ती कुराहरु
दुःखलाई हटाउन पनि सक्छन् भनी ।
तैपनि किन बुझ्न पचाउँछन् तिनहरु
आफ्नो दुखलाई आफै थपि थपि ॥३॥

कसलाई थाहा छैन र ती कुराहरु
दुःखलाई निवारण गर्ने बाटा पनि छन् भनी ।
तैपनि किन घच घचाउँदै तिनहरु
आफुभित्र रहेको बोधि अकुरलाई पनी ॥४॥

थाहा नभएका होइनन होला ति कुराहरु
नत्र किन धाउन्छन् मन्दिर देवालयहरु ।
थाहा पाएर के नै गर्छन् तिनहरु
जो आफ्नै आखाँमा पट्टि बाँधि अन्धो बन्नेहरु ॥५॥

को मात्र अबुझ छन् त यहाँ
दुनियालाई रुवाइ आफु हास्ने ।
को मात्र छन् त सुखि यहाँ
आफु रोई रोइ अरु हँसाउने ॥६॥

आनन्दभूमि

सूचना

विद्वान लेखक महोदयहरूले आफ्ना पठनीय,
खोजमूलक रचना उपलब्ध गराई आनन्दभूमि
बौद्ध मासिकलाई सहयोग गर्नुहोस् -
पोष्ट बक्स : ३००७, आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू
फोन : ४२७१४२०, फ्याक्स : ४२२८०९७
ई-मेल : anandkuti@mail.com,
anandkutibihar@ntc.net.np

परियति शिक्षा सम्बन्धी एक अनुभव

पुनम

अमृत बौद्ध परियति केन्द्र,

आनन्दकुटी विहार

आजको आधुनिक युगमा धेरै प्रकारका र धेरै विषय बस्तु सम्बन्धि शिक्षाहरु छन् । ती शिक्षाहरुले बाहिरी रूपमा धेरै सक्षम र सफलता त दिन्छ, तर भित्री रूपमा हाम्रो आचरण र व्यवहारमा परिवर्तन सम्बन्धि ज्ञान भने पाईन्दैन ।

आफ्नो नराम्रो बानी र खराब आचरणलाई सुधार गर्दै लैजाने त्यो नै वास्तविक ज्ञान हो । आफ्नो व्यवहारमा सुधार गर्न र दुःखबाट मुक्त हुन अर्थात् हामी भित्र भएको राग द्वेष र मोहबाट मुक्त भयौं भने मात्र हामी दुःखबाट मुक्त हुन सक्छौं । यसको लागि भगवान बुद्धले एउटा मध्यम मार्ग देखाउनु भएको छ । जुन मध्यम मार्ग हो । त्यसबाट हामी हिड्ने प्रयास गरेको खण्डमा हाम्रो जीवनमा आईपर्ने जति पनि कठिनाई र समस्याहरु छन्, ती समस्याहरुबाट हामी सहज रूपमा छुटकारा पाउन सक्छौं । तर हामिले एउटा कुरामा भने अवश्य ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने हुन्छ, त्यो के भने मध्यम मार्ग अपनाउनु भने अवश्य पनि सहजको कुरो होइन । ती अष्टारा र असहज परिस्थितिलाई पनि सहज र सरल गर्ने माध्यम भनेकै परियति शिक्षाको मार्ग हो । यस मार्गमा हिडेपछि मात्र हामीलाई महसुस हुन्छ कि हामीले कसरी आफैले दुःख श्रृजना गरिरहेकाछौं, त्यसमा बाच्न किन हामी बिबश छौं ? त्यसरी श्रृजित गरेका दुःखबाट कसरी छुटकारा पाउन सक्छौं र अरु प्राणिहरुको लागि पनि एक उदाहरण बन्न सकिने, यस परियति शिक्षाको अध्ययनबाट थाहापाउन्छौं । म आफै पनि एक परियतिको बिद्यार्थी भएर यी कुराहरुको बिस्तारै अनुभव गर्दैछु । यस शिक्षाको कारणले नै मेरो जीवनमा या भनौं मेरा भावना र आचरणहरुमा नै परिवर्तन ल्याएको छ । यस बारे म तपाईंहरु समक्ष छोटो अनुभव प्रस्तुत गर्न चाहन्छु ।

प्रथम तः यस शिक्षाबारेमा मैले कहिँ कतै सुनेको पनि थिइन, एकदिन मेरी दिदीको मार्फत जब मैले जान्ने मौका पाएँ, र आफु पनि यस शिक्षाको एक शिक्षार्थी भएँ तब आफुलाई महसुस भयो कि यो शिक्षा एक समस्त संसारको लागि हित र सुखको लागि उपर्युक्त भएको थाने । र त्यसरी नै म मा पनि धेरै नराम्रा बानिहरु र खराब आचरणहरु थिए, जुन यसै शिक्षाको प्रभाव द्वारा अहिले बिस्तारै परिवर्तन भएको छ । जुन म आफैले अनुभव गर्दैछु । जस्तै- पहिला पहिला मलाई स-साना कुराहरुमा रिस उठ्ने अरुले भनेका अलिकति कुरामा पनि भगडा गर्न

तत्पर हुने । त्यस्तै अरुले वा आफ्नै परिवारका कोहि सदस्यले केहि अलिकति भने वा गालि गर्ने बितिककै रुन मनलाग्ने र चित्त दुख्ने गर्थ्यौं । त्यसरी नै म मा एक प्रकारको अहम् भावना अर्थात् म मेरो भन्ने भावना थियो । तर अहिले यी सबै कुरामा परिवर्तन भएको छ । अहिले मलाई चाडै रिस उठ्दैन र उठिहाले पनि म बुद्धको गुण उपदेश र परियति शिक्षाको उद्देश्यलाई स्मरण गर्ने गर्दछु, भगवान बुद्धले सिकाउनु भएको 'आनापाना सति' ध्यान गर्ने गर्दछु । यो ध्यानको पनि एकदमै महत्व छ । यो ध्यानले पनि हाम्रो मनलाई स्थिर पार्ने र मन शुद्ध बनाउदछ । यस ध्यानको बारेमा पनि मैले यसै परियति शिक्षा मार्फत थाहापाएको हुँ ।

त्यस्तै मैले यसै शिक्षाको माध्यमबाट पञ्चशील र अष्टशीलको बारे थाहा पाएँ, जुन शील नै मुख्य माध्यम हो कि यो संसारको दुःखबाट मुक्त हुने । त्यस्तै शील समाधि प्रज्ञा चतुआर्य सत्य, आर्य अष्टाङ्गिकमार्ग आदि बारेमा पनि थाहापाएँ । यी सब कुराहरु तामीले हाम्रो आचरणमा र व्यवहारमा उतार्न सकेको खण्डमा हाम्रो जीवन सुखमय र आनन्ददायक हुनका साथै निर्वाण पुग्न सक्ने प्रमुख बाटो भएको पनि यसै परियति शिक्षाको मार्फत थाहा पाएँ । यसरी नै मेरो जीवनमा परियति शिक्षाको महत्व धेरै छ । यस शिक्षाले मेरो जीवनमा धेरै ठुलो र राम्रो परिवर्तन ल्याएको छ ।

आधुनिक युगमा यस शिक्षाको प्रत्येक मानिसलाई आवश्यक भएको र यस शिक्षालाई जानेर बुझेर आफ्नो जीवनमा लागु गरेको खण्डमा कसैको जीवन पनि प्रगतिको साटो अप्रगति हुने छैन । आशा छ यस्तो शिक्षालाई प्रत्येक आमामुवाले आफ्ना सन्तानहरुलाई दिलाउनेछ र आपना छोराछोरीको जीवन सफल बनाउन र असल नागरिक बनाउन अहम् भूमिका खेल्ने छ ।

अन्तमा आशा गर्दछु यस्तो उच्च ज्ञानले युक्त शिक्षा सम्पूर्ण हासिल गरी समस्त मानव जातिमा मैत्रि भावना जगाउँदै सबैमा बाड्न पनि सक् ।

साधु ! साधु ! साधु !

कर्तव्य नै धर्म हो

अलिता गिरी

कक्षा ९ ब्राइट फ्युचर सेकेण्डरी स्कूल

जब मानिस यस धर्तिमा जन्म लिन्छ तब उ संग संगै उसका कर्तव्यले पनि जन्म लिन्छ । कुनैपनि मानिस यस्ता छैनन् जसको कसैप्रति पनि कर्तव्य नहोस् । यदि कसैले पनि म छु भन्छ भने त्यो सरासर झूठा बोल्दैछ ।

कर्तव्य त यस्तो कुरो हो जुन कसैलाई तँ संग छ भनेर हुने पनि होइन र छैन भलेर नहुने पनि होइन । यो त यस्तो कुरा हो जुन स्वयं आफुले नै बोध गर्नु पर्ने हुन्छ । हामी सबै जना धर्म गर्न मन्दिर तथा धार्मिकस्थलमा जाने गर्दछौं तर के त्यसो गर्नाले साँचै धर्म हुन्छ त ? हामी आफ्नो कर्तव्य नै पालन गर्दैनौं भने हामीलाई धर्म हन्छ र ? हामी किन धर्म गर्न जान्छौं ?

भगवान बुद्धले पनि आफ्ना उपदेशहरूमा बारम्बार भन्नु भएको छ कि कर्तव्य पालन गर्नु नै सबैभन्दा ठूलो धर्म हुनेछ । एक व्यक्तिले आनो घर परिवार प्रति इष्टमित्र प्रति, साथिभाई प्रति, र अभिभावक प्रति गर्नु पर्ने कर्तव्य भिन्नाभिन्नै किसिमको हुन्छ । बिशेष गरि आफ्ना माता पिता प्रति गर्नु पर्ने कर्तव्यलाई मात्र पूरा गर्ने सकेमा पनि त्यो भन्दा ठूलो धर्म अरु कुनै हुन नसक्ने कुरा पनि भगवान बुद्धले भन्नुभएकोछ ।

कर्तव्य कस्ता प्रति हुन्छ त ? कर्तव्य यस्ता प्रति हुन्छ जसले आफुलाई आफ्नो जिवनमा गुण लगाएका हुन्छन् र सधैं राम्रो बाटो देखाएका हुन्छन् । अब यस्ता व्यक्ति प्रति कर्तव्य पालन नगरी यिनिहरूलाई बास्ता पनि नगरी हामी मन्दिरमा गई टिका भेटि चढाई आएमा के हामीलाई धर्म हन्छ त ? अहँ कदापि हुँदैन त्यसैले आफ्नो कर्तव्य बोध गरी त्यसै अनुरूप पालना गर्दै जाने हो भने मात्र धर्म हुने हुनाले हामीले आफ्नो कर्तव्य पालना गर्नु पर्छ । त्यसैले कर्तव्य नै सबैभन्दा ठूलो धर्म हो

विद्यार्थी भाइबहिनीहरूको लेख, निबन्ध, कविता समाविष्ट यस बालस्तम्भमा प्रकाशनको लागि विद्यालयका शिक्षकहरूले आफ्ना विद्यार्थीहरूलाई बुद्धधर्म, संस्कृति, इतिहाससम्बन्धी लेख, कविता, निबन्ध लेख्न लगाएर यस मासिकमा पठाइ दिनु हुन अनुरोध गर्दछ ।

आनन्दभूमि

पोष्ट बक्स : ३००७, आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू
फोन : ४२७१४२०, फ्याक्स : ४२२८०९७
ई-मेल : anandkuti@mail.com
anandkutibihar@ntc.net.np

हिंसा बन्द गरौं

जताततै घाउ छ नेपाल आमालाई
हत्या-हिंसा छोड भन्छिन् नेपालीलाई ।

सक्छौं भने यो देशको फूलबारीलाई गोड
सबै नेपाली मिली गोलाबारुदलाई छोड ।

भृकुटी, सीता; बुद्ध र जनक जन्मेको शान्त देश
छोड्नु हुन्न अब हामीले नेपालीको भेष ।

हे वीर गोर्खालीहरू हो हामी सबै मिलेर
शत्रुहरूलाई हामी यो देशमा पस्न नदिऊ ।

जहाँ गए पनि हाम्रो देशको नेपालीहरू अमर रहन
जता हराएको भए पनि बुद्धलाई यो देशमा फिराउन ।

हामी नेपालीहरू एकै भई मिलौं
सबैजनाले छिट्टै हत्या-हिंसा बन्द गरौं ।

-भुवन खरेल

श्री रानीपानी ग्राम सेवा केन्द्र

शान्ति हामी नेपालीलाई

शान्तिको दूत तिमी हे गौतम बुद्ध
अहिंसाले चुली नाध्यो किन मन्त्र मुग्ध
आइदेऊन कतैबाट देशको गुहार लगाऊ
चर्किरहेछ जताततै शीतल मलम लगाउ ।
बुद्ध तिमी नआएमा हामी गुहार पाउँदैनौं
भाइभाइको द्वन्द्वमा बाहिर सहयोग माग्दैनौं
भिन्नभिन्नै मिल्नुपर्छ हतियार विसाइदेउ
शक्ति हाम्रो ठूलो हुन्छ एकै ठाउँमा मिसाइदेऊ ।

विकास बजेट पाताल पुग्यो कुर्सिकै खेलमा
निर्दोष प्रजा रूमल्लिए रगतको भेलमा
प्रकृतिको भन्दा ठूलो आँधीवेरी यहाँ छ
गरीब, निर्दोष जनताको न्यायालय केहाँ छ ?!

जुटौं अब छाडौं स्वार्थ राष्ट्रियता बचाऊ
विकासको राष्ट्र सरह हाम्रो देशलाई नचाऊ
हामी एकजुट भएनौं भने बाहिरी शक्ति नाच्नेछन्
तिनले प्रवेश पाए भने नेपाली नाम नै माफ्नेछन् ।

मातृभूमिको सेवक

दिपेश त्रिपाठी

रानीपानी परियति केन्द्र

गौतम बुद्ध बेलाको सम्वत् अञ्जन सम्वत्

लेखक : प्रा. स्वस्तिरत्न शाक्य

प्राचीन कालदेखि नै स्वच्छ शान्त हिमालयको काखमा हुर्कन्दै आईरहेको हाम्रो यो स्वतन्त्र देश नेपाल, धर्म, कला, संस्कृति र परम्परागत रितिथितिले परिपूर्ण रहेको हाम्रो देशको गौरवमय इतिहास साक्षी छ। आफ्नो देशको धर्म, संस्कृति र परम्पराहरूको उत्सव तथा चाडपर्वहरू मनाउने शिलसिलामा पहिले पहिलेका राजा महाराजाहरूले आफ्नो दरवारको राज ज्योतिषाचार्य तथा विद्वान ऋषि मुनिहरूको सर-सल्लाहका देशका सबैलाई भलो हुने, देशमा शान्ति हुने तथा विश्वमै ठूलो कृति रहने शुभ कार्यहरू सम्पन्न गरि आफ्नो नाममा नयाँ सम्वत् चलाउने वा प्रचलनमा ल्याउने गर्दथ्यो। यस्ता शुभकार्यलाई सम्वत् फेर्ने वा सम्वत् फिराउने भन्दछन्। यस्तो सम्वत्ले आफ्नो देशको अति नै महत्वपूर्ण घटना वा धार्मिक क्रियाकलाप परन्तुसम्म पनि सम्झनाको लागि रही रहोस् भन्ने उद्देश्यले प्रचलनमा ल्याइन्थ्यो। उदाहरणको लागि भनौं शंखधर साख्वाले काठमाडौंको भचाखुसिको लखतियमा शुभ मुहर्तमा बगेर आएको बालुवा आफूले किनेको र पछि सो सुनमा परिणत भई आफू असाध्य धनि भई त्यस बेलाका कान्तिपुर बासीहरूको ऋण मुक्त गरी नेपाल सम्वत् चलाएका थिए। भारतका चत्रवर्ति राजा विक्रमदित्यको नाउँमा उनका नाति राजा भूपकेशरीले विक्रम सम्वत् चलाएका थिए। यहिदहरूले येशु मसिहलाई क्रममा ताँगेर ज्यान लिएपछि उनको सम्झनामा इस्वी सन् प्रारम्भ गरेका थिए। त्यस्तै सतवाहन राजाले शाके सम्वत् अंशुवर्माले ठकुरी सम्वत् लिच्छवि राजाले लिच्छवि सम्वत् आदि आदि सम्वत् चलाएर गएको इतिहास साक्षी छ।

आजभोलि हामीले प्रयोग गरिरहेका विक्रम सम्वत् इस्वी सम्वत् र नेपाल सम्वत् भन्दा पनि शयौं वर्ष अगाडि देखि प्रचलनमा आयरहेको सम्वत्हरू कलिगत सम्वत् सप्तऋषि सम्वत्, बुद्ध सम्वत् आदि हुन्। त्यसरी नै आजभोलि हामीले बिसंसेकेका भनौं वा थाहा नपाएका भनौं हाम्रो नेपालको पुण्य भूमिबाट प्रारम्भ भएको शाक्य वंशका नेपालीहरूको आफ्नै सम्वत् छ। यो सम्वत् "अञ्जन सम्वत्" हो। यो सम्वत् नेपालको पुण्य भूमिका इस्वी सन् ६९१ वर्ष पहिले नै प्रारम्भ भएको थियो। यसले के प्रमाणित गर्छ भने शाक्यमुनि गौतम बुद्धको जन्म भन्दा पहिले नै नेपालको लुम्बिनी कपिलवस्तु र देवदह तत्कालिन गणराज्यहरूमा यो अञ्जन सम्वत् चलन चल्तीमा रहेको थियो।

त्यसताका प्रचलनमा रहेको कुडिज सम्वत्मा अनेकौं अशुद्धिहरू भएकोले जहिले पनि चाड पर्वहरू र उत्सवहरूको दिन गणना

गर्दा गडबड हुन्थ्यो त्यसैले राजाले त्यसबेलाका देवल नामका एक प्रख्यात विद्वान ऋषिमुनिको शिक्षा र सल्लाह अनुसार त्यस्तो अशुद्धि भएको सम्वत्मा आवश्यक सुशोधन गराई आफ्नै नामबाट नयाँ सम्वत् अञ्जन सम्वत् आजभन्दा २६९६ वर्ष अघि नै अर्थात् एस्वी पूर्व ६९१ वर्ष मै नेपालमा चलाएका थिए। यो सम्वत् चन्द्रमाको गति अनुसार तिथिका गणना गर्दै चैत्रशुक्लपक्ष प्रतिपदाका दिनदेखि प्रारम्भ गरेको थियो। यसै दिनमा सम्वत्सर पनि फेरिन्छ जुन ६०/६० वर्षमा एक चोटि दोहोरिएर आउँछ। हामीहरूले ज्योतिषिहरूको पात्रमा चैत्र शुक्ल पक्ष प्रतिपदाको दिनको बार गते हेर्ने भन्ने त्यहाँ सम्वत्सम्म भनि लेखेको पाउँदछौं हो यहि दिनमा नै साठी वर्षमा एक चोटि फेरिने सम्वत्सर पनि फेरिन्छ। त्यसैदिनदेखि प्रारम्भ हुने गरी अञ्जन सम्वत् शुभारम्भ गरिएको थियो।

सोहि अञ्जन सम्वत् १० मा महाराज शुद्धोधनको जन्म भएको, अञ्जन सम्वत् १२ मा मायादेवीको जन्म भएको र त्यस्तै अञ्जन सम्वत् ६८ मा शाक्य राजकुमार सिद्धार्थको जन्म भएको थियो भन्ने कुरा बौद्ध इतिहासका पुस्तकहरूमा उल्लेख गरिएको पाइन्छ। कुनै कुनै कितावमा भने अञ्जन सम्वत्लाई महा सम्वत् भनि उल्लेख गरेको पनि पाइन्छ। उनै राजकुमार सिद्धार्थ गौतमले अञ्जन सम्वत् १०३ मा बुद्धत्व प्राप्त गरि सकेपछि अपार जनसंख्यालाई बुद्धधर्मको उपदेशद्वारा बोध गरी विश्वमै एक उज्ज्वल तारा स्वरूप महामावन शान्तिका अग्रदूत बनेका थिए। उनै भगवान शाक्यमुनि गौतम बुद्धको निर्वाण पछि उहाँ महामानव शाक्यमुनि गौतम बुद्धके सदा सम्झना रहोस् भन्ने उद्देश्यले पछि नयाँ बुद्ध सम्वत्को प्रारम्भ अञ्जन सम्वत् १४८ बाट भएको थियो। जुन बुद्ध सम्वत् एशिया महादेशका विभिन्न बौद्ध मुलुकहरूमा आजभोलि सम्म पनि प्रचलनमा ल्याइरहेको छन्। त्यसैले गर्दा अञ्जन सम्वत् विरुतार विस्तार विस्तारै चलाउन छाडिदै गएको देखिन्छ। जहाँपनि बुद्ध निर्वाण पछि यति वर्षमा भनि साल र मिति उल्लेख गर्ने चलन चलेको देखिन्छ।

राजा अञ्जन शाक्यको नाम बौद्ध जगतमा प्राय सबैजसोलाई थाहा भएको हुनु पर्दछ। तर पनि यस सन्दर्भ यहाँ म छोटकरिमा परिचय दिन चाहन्छु। उहाँ कोलिय शाक्य वंशी हुनुहुन्छ र त्यसबेलाका देवदह गणराज्यका (हाल रामग्राम नामले परिचित) शाक्य राजा हुनुहुन्छ। त्यस ताकाको नेपालमा कपिलवस्तु र गणराज्य देवदह गणराज्य दुईवटा गणराज्यहरूमा शाक्य वंशीय

राजाहरूको प्रभुत्व थियो । कविलवस्तु गणराज्यका राजा सिंहहनु शाक्य थिए भने देवदह गणराज्यका राजा अञ्जन शाक्य थिए । यी दुवै गणराज्यहरूलाई अझ मजबूत र दरिलो तथा समृद्धशाली पार्ने उद्देश्यले परम्परानुसार एक अर्काका बहिनीहरू सित वैवाहिक सम्बन्ध कायम गरेका थिए । राजा सिंहहनुको विवाह राजा अञ्जन शाक्यका बहिनी कञ्चना शाक्यसित भएको थियो भने राजा अञ्जन शाक्यको विवाह, राजा सिंहहनुका बहिनी यशोधरा शाक्यसँग भएको थियो । पछि कपिलवस्तु शाक्य गणराज्यको राजा सिंहहनु र रानी कञ्चनाको कुलमा शुद्धोधन, धौतोधन, सकोधन, सकलोधन र अमृतोधन नामका पाँच अति वीर छोराहरू र अमृता र प्रतिमा नामकी दुई छोरीहरूको जन्म भएको थियो । देवदह शाक्य गणराज्यका राजा अञ्जन शाक्य र रानी यशोधराको कुलमा सुप्रबुद्ध र दण्डपाणी नाउँका दुई वीर छोराहरू र महामायादेवी तथा प्रजापति दुई छोरीहरूको जन्म भएको थियो । पछि उमेर पुग्नेछ अञ्जन राजका दुवै छोरीहरू मायादेवी र प्रजापतिको विवाह कविलवस्तुका राजा सिंहहनुका जेष्ठ पुत्र सुद्धोधन राजकुमारसित भएको थियो । तिनै सुद्धोधन राजकुमार र मायादेवी राजकुमारी कविलवस्तु गणराज्यका महाराज महारानी भएपछि भगवान शाक्य मुनि गौतम बुद्धले सिद्धार्थ राजकुमारको रूपमा मायादेवीको कोखबाट जन्म लिनु भएको थियो । त्यसैले देवदहका शाक्य वंशीय राजा अञ्जन शाक्य भनेपछि भगवान शाक्यमुनि गौतम बुद्धको आफ्नै मावली तर्फका बाजे थिए ।

हाल विश्वको प्राय सबै जसो मुलुकहरूमा प्रयोग गरिरहेको सम्बत् इस्वी सन् हो । जुन रिब्रष्ट धर्म सित सम्बन्ध छ । यो अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धको लागि प्रयोगमा ल्याउँदा ल्याउँदै नेपालमा पनि आजभोलि व्यापक प्रयोगमा आइसकेको छ । त्यसरी नै भारत वर्षमा मात्र प्रयोग हुने विक्रम सम्बत् हाल नेपालमा सरकारी स्तरमा नै प्रयोग भई नेपालीहरूको जीवन पद्धतिमा समेत गहिरो प्रभाव परिसकेको छ । यो विक्रम सम्बत् भारतमै पनि धेरै जस्तो राज्यहरूमा चलन चल्तीमा हराउँदै गइरहेको छ । यस वर्ष इस्वी सन् २००५ हो तर यस इस्वीको ६९९ वर्ष अर्थात् आजभन्दा २६९६ वर्ष पहिले यस नेपाल पुण्य भूमिमा एउटा नयाँ सम्बत्को शुभारम्भ गरिएको कुरा हाम्रो देशको इतिहास, बुद्धको इतिहास र नेपालका शाक्य वंशको इतिहासमा भएको हामी पाउँदछौ ।

जुन यस वर्ष सन् २००५ सालमा शाक्यहरूको अञ्जन सम्बत् २६९६ हो र यहि आउँदो इस्वी सन् २००६ साल मार्चको ३० तारिक तदनुसार विक्रम सम्बत् २०६२ साल चैत्रशुक्लपक्ष प्रतिपदा अर्थात् चैत्र १७ गते विहिवारको दिन अञ्जन सम्बत् २६९७ को वर्षमा प्रवेश हुन्छ जुन हामी सम्पूर्ण शाक्यहरूको लागि मंगलमय नव वर्षको शुभनवदिन हुन्छ । साथै यो हामी शाक्यहरूको मात्र नभई सम्पूर्ण नेपालीहरूको लागि नै आफ्नै पुण्यभूमिबाट

प्रारम्भ भएको हाम्रै नेपालको मौलिक सम्बत्को एउटा अति महत्त्वपूर्ण र गौरवको शुभ दिन हो भन्ने कुरो सिद्ध हुन्छ ।

हाल अञ्जन सम्बत् बारे प्राय सबैजसो नेपालीहरूले आफ्नो देशको सबैभन्दा पुरानो राष्ट्रिय सम्बत् अञ्जन जसलाई शाक्य सम्बत् पनि भनिन्थ्यो विसर गएका छन् । आफ्नो देशको गौरवमय इतिहासलाई नै विसरहेका छन् । अतः यस्तो विश्वमा नै नेपालको शिर ठाडो पार्ने नेपालको गौरवमय सम्बत् र नेपालको ज्योतिषविज्ञानको विकासको प्रतीक स्वरूप नेपालका शाक्य वंशकीय राजा अञ्जन शाक्यले देवदह (रामग्राम) गणराज्यबाट शुरुआत गरेको नेपालको आफ्नो सबैभन्दा पुरानो सम्बत् नेपालकै राष्ट्रिय सम्बत् अञ्जन सम्बत्लाई हामीले कहिल्यै पनि विसर्नु हुँदैन । बरु यसको अझ बढि विस्तृत रूपमा खोजिनिती गरि जनमानसमा बढि प्रसार प्रचार गरि नेपालको शीर ठाडो पार्नु परेको छ । अतः आउँदो सन् २००६ सालको मार्च महिनाको ३० तारिक अर्थात् विक्रम सम्बत् २०६२ साल चैत्रशुक्लपक्ष प्रतिपदाको सम्बत् सरारम्भको शुभ दिनमा शाक्य सम्बत् अर्थात् अञ्जन सम्बत् २६९७ को नव वर्षको शुभदिन भएकोले हामी सम्पूर्ण नेपालीहरूको आफ्नै देश नेपालको आफ्नै सम्बत्को नव वर्षको सखुद दिवस धुमधाम सित मनाऔं र हाम्रो नेपालको मौलिक संस्कृतिलाई जोगाउने कोशीस गरौं ।

पाप कर्म कहिल्यै नगर्नु ।

पुण्य गर्दै जानु ।

आफ्नो (मन) चित्तलाई शुद्ध गर्नु

यहि नै बुद्धको उपदेश हो ।

विश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।

फोन नं: ४२२५६२५, ४२४४९७३, फ्याक्स: ४२२९८५५

ईमेल: vmtautoparts@wlink.com.np

टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि गाडिका पार्ट्सहरू को लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

तथागत र उहांको शिक्षा दिने शैली

छत्रराज शाक्य

सिद्धार्थ कुमारको जन्म ईशापूर्व ५६३ वैशाख पूर्णिमाको दिन हाम्रो देश नेपालको दक्षिण तराई प्रदेशमा पर्ने लुम्बिनीमा भएको थियो । २९ वर्षको उमेरमा उहाँले महाभिनिक्रमण अर्थात् आफ्नो कपिलवस्तुको राजदरबार श्रीसम्पत्ति सम्पूर्ण त्याग गर्नु भई सांसारिक दुःखबाट मुक्ति पाउने सत्य ज्ञानको खोजमा लाग्नु भयो । उहाँले आलारकालम, उद्दकरामपुत्र जस्ता त्यसवेलाका प्रख्यात पण्डितहरूबाट शिक्षा प्राप्त गर्नु भई ध्यान साधना सिक्नु भयो । तर त्यो शिक्षा र साधनाबाट भित्री अन्तर्मनको गहिराईमा रहेका राग द्वेष लोभ मोह जस्ता अनुशय क्लेश निर्मूल हुन नसक्दा, निर्वाण वा मोक्षमा पुग्न नसकिने कुरा थाहा पाउनु भई, सो स्थलबाट पनि स्वयं आफूले ज्ञान प्राप्त गर्न अगाडि बढ्नु भयो । करीब छ वर्षसम्म अनेक मुनि गुरुहरूबाट शिक्षा ज्ञान हासिल गर्दै, ध्यान तपस्या गर्नु हुँदै अन्तमा भारतको उरुबेला वृद्धगयाको बोधिबृक्षमुनि विपश्यना ध्यानमा बस्नु भयो । ईशा पूर्व ५२८ वैशाख पूर्णिमा रातको प्रथम याममा पूर्वजन्मको कुराहरू थाहा पाउने पूर्वानुस्मृति ज्ञान, दोस्रो याममा उत्पत्ति विनास हुने च्युत्योत्पत्ति ज्ञान र तेस्रो याममा प्रतीत्य समुत्पाद सम्बन्धि आश्रवक्षय ज्ञान प्राप्त गर्नु भई सम्यक सम्बुद्ध हुनुभयो ।

त्यसपछि वाराणसीको सारनाथ मृगदावनमा पहिलो पटक पाँच जना पंच भद्र वर्गीय भिक्षुहरूलाई चार आर्यसत्य (Four Noble Truths), आर्य अष्टांगिक मार्ग (Noble Eightfold Path) र प्रतीत्य समुत्पाद (The Doctrine of Dependent Origination) सिद्धान्तको धर्मोपदेश दिनुभई धर्मचक्रप्रवर्तन (Preaching of Dharma) गर्नुभयो । त्यसपछि भगवान बुद्धले आफ्नो जीवनको पैतालिस वर्षसम्म नेपाल र भारतको गाउँ नगर भ्रमण गर्नु भई मोक्ष वा निर्वाणमा पुग्ने मानवधर्मको उपदेश दिनु हुँदै, अन्तमा ८० वर्षको उमेरमा ईशापूर्व ४८३ वैशाख पूर्णिमाको दिन भारतको कुशीनगरमा महापरिनिर्वाण हुनुभयो ।

विश्वमा बुद्धलाई धेरैनामबाट सम्बोधन गरिन्छ । राग, द्वेष, मोह, कोध, लोभ आदि सम्पूर्ण क्लेशहरूलाई मानवको अरि वा शत्रु मानिन्छ । ती सबै क्लेशहरू अरि लाई हन्त नाश वा निर्मूल गर्नु भएको हुँदा उहाँलाई अरहन्त वा 'अरहत' भनिन्छ । गौतम गोत्रको कारणले गौतम बुद्ध भनिन्छ । शाक्य कुलमा जन्मनु भएको हुँदा 'शाक्यमुनि बुद्ध' पनि भनिन्छ । धर्मलाई स्वयं

बुझ्ने, आफू मुक्त वा निर्वाण हुने र अरुलाई पनि मुक्ति दिलाउन मार्गदर्शन गर्न सक्ने क्षमतावान भएको हुँदा उहाँलाई 'सम्यक् सम्बुद्ध' भनिन्छ । भगवान बुद्ध सुगतिमा लागेको हुँदा 'सुगत', प्राणीहरूको सत्त्वलोक, भौतिक वस्तु र मन सम्बन्धि सङ्गर वा लोक र सत्त्व प्राणीहरू बस्ने ओकास लोक गरी तीन वटै लोकको सम्पूर्ण कुराहरूको ज्ञाता भएकोले 'लोकविद्', देव र मनुष्यहरूको पनि गुरु भएको हुँदा 'सत्यादेव मनुसान', चार आर्यसत्य सबै लोक धर्म बुझ्ने ज्ञान प्राप्त गर्नु भएको हुँदा 'बुद्ध', सम्पूर्ण कुराको ज्ञाता भएकोले 'सर्वज्ञ' र ऐश्वर्य, धर्म, यश, सिरि भाग्य, मनोकामना र प्रयत्न आदि छ वटा भाग्यहरूबाट परिपूर्ण हुँदा उहाँलाई 'भगवान' भनिएको हो ।

भगवान बुद्धलाई पाली भाषामा 'सत्या देव मनुसान' भनिएको छ, जसको अर्थ 'देव र मनुष्यको गुरु शिक्षक' हुन जान्छ । लोकीय र परलौकिक धर्मलाई अनुभवद्वारा बुझी मनुष्यलाई सुख शान्ति, आनन्दमय जीवनयापनका लागि र मनुष्य र देवगणसमेतलाई निर्वाण वा मोक्षको मार्गदर्शन गरी शिक्षा दिन सक्ने महान आध्यात्मिक मार्गदर्शक गुरुको रूपमा मानिएको छ ।

शाक्यमुनि बुद्ध महान एवं आदर्श धर्मोपदेश, उपदेशक, गुरु, शिक्षक हुनुहुन्थ्यो । तथागतले मानिसहरूको मनोदशा, मनस्थिति, अवस्था, व्यक्तिको बुझ्न सक्ने क्षमता आदि सम्पूर्ण कुराहरूको विचार गरी मनोवैज्ञानिक एवं विभिन्न उपमा दिएर, प्रतिप्रश्न गरेर, केही काम गर्न लगाएर, व्यावहारिक शिक्षा दिनु हुन्थ्यो । व्यक्तिको आवश्यकता अनुसार सरल, सुस्पष्ट, फलदायी एवं प्रभावकारी शैलीबाट शिक्षा दिनु हुन्थ्यो । जसले गर्दा दुःख पाएका व्यक्तिहरूले तत्काल दुःख, समस्याबाट मुक्ति पाएको अनुभूति गर्दथे । त्यसपछि बुद्धको शरणमा गई भिक्षु जीवन यापन गरी आध्यात्मिक मार्ग अनुशरण गरी मार्गफल लाभी अर्थात् श्रोतापती, सकृदागामी, अनागामी र अरहन्त भएका बुद्धकालीन धेरै घटना उदाहरणहरू बौद्धग्रन्थहरूमा पाइन्छ । भगवान बुद्धले आफ्नो जीवनकालमा केही व्यक्तिहरूलाई दिनुभएको उपदेश र शिक्षाको घटनालाई संक्षिप्तरूपमा प्रस्तुत लेखमा चर्चा गर्न खोजिएको छ ।

बुद्धकालमा भारतमा चार ठूला राज्यहरूमध्ये कोशल पनि एक थियो । कोशल राज्यको राजधानी श्रावस्ती (वर्तमान

उत्तरप्रदेशको गोंडा जिल्लाको सहेरमहेर स्थल) थियो र राजा प्रसेनजीतले शासन गर्दथ्यो । राजा प्रसेनजीतको पुरोहित गार्ग्य र श्रीमती मैत्रायणीको कोखबाट जन्मेको अहिंसक नामको छोरा थियो । छोराको शिक्षा दीक्षाको लागि तिनताकको प्रसिद्ध शिक्षास्थल तक्षशिला (वर्तमान रावलपिण्डी नजिक, पाकिस्तान) मा पठाएको थियो ।

अहिंसक तिक्षण बुद्धि भएको, होनहार र आज्ञाकारी विद्यार्थीको रूपमा अध्ययन गर्दै थियो । गुरुले पनि अहिंसकको प्रसंसा गर्ने, अरु विद्यार्थीहरूलाई गाली गर्ने हुँदा सबै विद्यार्थी मिलेर अहिंसकप्रति द्वेषभाव राखी षडयन्त्र गरी गुरुलाई सिकायत गरे । तिनीहरूले अहिंसकको गुरुआमासंगको नराम्रो सम्बन्ध छ भनेर गुरुलाई भने । गुरुले पहिले त पत्याएन तर एकदिन गुरुआमाले स्नेहपूर्वक अहिंसकसंग कुरा गरिरहेको देखेर सो कुरामाथि विश्वास गर्‍यो । गुरु अहिंसकसंग रिसायो । गुरुले उसलाई मार्ने निधो गरेर भन्यो-“अहिंसक तिमी साँचिकै गुरुभक्त विद्यार्थी हो भने मलाई एक हजार मानिसको औला गुरु दक्षिणाको रूपमा चढाउ” भनेर आदेश दियो ।

विचरो अहिंसकलाई ठूलो आपत आइलाग्यो । रोई कराई गुरुसित अनुनय विनय गर्‍यो तर गुरु मानेन । अन्तमा गुरुभक्तिका कारणले हतियार लिएर जंगलतिर लागेर भेट भएका मानिसहरूको हत्या गरेर, औला काट्दै उनै माला लगाउँदै अगाडि बढ्दै गए । उनको डरलाग्दो हिंसक रूपको नगर गाउँ सबै ठाउँ खबर हावा जस्तै फैलियो । अब उनको नाम ‘अंगुलिमाल डाकु’ हुन गयो । उनको नाम सुन्ने वित्तिकै सबै मानिस भयले काँदथे ।

त्यस समयमा भगवान बुद्ध श्रावस्तीको जेतवन विहारमा बस्नुहुन्थ्यो ।

एकदिन भोजन ग्रहण गर्नुभएपछि गौतम बुद्ध, जहाँ अंगुलिमाल डाकु थियो, उतै जानु भयो । बाटोमा कृषक, यात्रुहरूले भगवान बुद्धलाई त्यसतर्फ डरलाग्दो डाकु अंगुलिमाल छ, जसले २०, ३० जति मानिस जान्छ मारेर औला काटेर माला लगाउँदछ, अतः हे श्रमन गौतम, त्यसतर्फ नजानुस भने ।

तर गौतम बुद्ध मौन धारण गरेर जानु भयो । डाकु अंगुलिमालले

एकजना पहेंलो वस्त्र धारण गरेको व्यक्ति आउँदै गरेको देखेर आश्चर्य मान्यो । मानिसहरूर २०, ३० जनाको हुल मकहाँ आउन डराउँछन् । यो व्यक्ति एकलै मतिर आइरहेको छ । के यसले मलाई तिरस्कार गर्दैछ ? म यसलाई पनि मार्दछु भनेर तलवार लिएर अगाडि बढ्यो । भगवान बुद्धले आफ्नो ध्यानवल प्रकट गरेर विस्तारै अगाडि बढ्दै जानुभयो । तर डाकु अंगुलिमाल दौड्दै थियो । अंगुलिमालको मनमा कुरा उठ्यो, आश्चर्य छ, अद्भूत छ, म यसरी दौडिरहेको छु, तैपनि श्रमनलाई भेटाउन सकिएको छैन । त्यसपछि उनी एकठाउँमा

उभिएर भगवानलाई भन्यो, श्रमण, स्थित भएर उभिनु । भगवान बुद्धले भन्नुभयो “म स्थित (उभिएको) छु । अंगुलिमाल तिमी स्थित होउ ।” डाकु अंगुलिमालले विचार गर्‍यो, श्रमणहरू त सत्यवादी हुन्छ, तर यो श्रमणले त हिँड्दै गरेर पनि स्थिर छु भन्छ । के कति कारणले यस्तो भन्यो, सोध्नु पर्‍यो भनेर सोध्यो । हे श्रमण, तपाईं हिँड्दै गरेर पनि स्थित (उभिएको) छु भन्नु हुन्छ, म स्थित उभिएको छु, तैपनि अस्थित छ भन्नुहुन्छ किन ? भगवान बुद्धले उनलाई स्नेहपूर्वक सम्झाउँदै भन्नुभयो, अंगुलिमाल मैले सबै प्राणीहरूप्रति दण्ड एवं हिंसाकर्म त्यागिसकेको छु, अतः म स्थित छु तर तिमीले मानिसहरूको हत्या, हिंसा गर्दैछौ, त्यसैले तिमी अस्थित छौ । भगवान बुद्धको यो वाक्यप्रति एकछिन गम्भीर भएर उनले विचार गर्‍यो । उनलाई होस आयो । गलत बाटोमा लागेकोमा पश्चाताप भयो । उनले भगवान बुद्धबारे सुनेको थियो । उहाँ पक्कै पनि भगवान बुद्ध हुनु पर्दछ भन्ने थाहा पायो । अंगुलिमालले हातको तलवार फ्याकि तुरुन्त भगवान बुद्धप्रति वन्दना गरी, शरण परी क्षमा माग्यो । क्षणभरमा नै अंगुलिमालको हृदय परिवर्तन भयो । उनले भिक्षु बन्ने इच्छा प्रकट गर्‍यो । करुणामय भगवान बुद्धले “आउ तिमी भिक्षु भयौ भन्नु भयो” र डाकु अंगुलिमाल अब भिक्षु बनेर बुद्धको शरणमा जानु भयो ।

एकदिन भिक्षु अंगुलिमाल पिण्डपात्र लिएर भिक्षाटनको लागि श्रावस्तीको बजारमा निस्कनु भयो । उहाँलाई पहेंलो चिवरमा देख्ने वित्तिकै श्रावस्तीवासीहरूले यो डाकु अंगुलिमाल हो भनी कसैले ढुंगाले हाने, कसैले दाउरा, लठ्ठिले हिकार्यो । अंगुलिमालको शरीर र टाउकोमा धेरै ठाउँमा चोट घाउ लाग्यो र रगत बग्न थाल्यो । तैपनि उनी साँचिकै अहिंसक भएर कसैलाई केहि भनेन, केहि गरेन, विलकुलै शान्त भएर सहदै अगाडि बढ्यो । भगवान बुद्धको शान्तिको उपदेश र शिक्षाले उसलाई गहिरो रूपमा प्रभाव पारेको थियो । प्रत्येकले ढुंगाले हान्दा उनले मनमा मैत्री जगाई उनीहरूको मंगलकल्याण कामना गर्दै हिँड्दै थियो । अन्तमा भिक्षु अंगुलिमाल शरीरभरि घाउ र रगत लिएर भगवान बुद्धको निवासमा जानुभयो र शान्त भएर उभिरह्यो । बुद्धले स्थिति सबै बुझ्नु भयो र अंगुलिमाललाई भन्नुभयो । अंगुलिमाल, तिमीले गरेको हत्या र हिंसाको विपाक (फल) अर्को जन्मसम्म पनि भोग्नु पर्ने थियो, तर यही जन्ममा भोग्यौ सहिष्णु भएर सबैप्रति मैत्रीभाव राख्यौ, तिम्रो कल्याण भएको छ । साधु । साधु ॥ साधु ॥

एक समय कपिलवस्तु राज्यको शाक्यहरू र कोलिय राज्यका (वर्तमान रुपन्देही जिल्ला वुटवल नगरबाट १०-१२ कि. मी. पूर्व) कोलियहरू बीच सीमानामा पर्ने रोहिणी नदीको पानी खेतीमा सिँचाई गर्न लग्ने विषयमा झगडा हुन थाल्यो ।

कोलियहरूले भने “दुवैतिर पानी लगदा दुवैलाई सिंचाई गर्न पुग्दैन, अतः हामीले लग्छौं, हामीलाई देउ ।” शाक्यहरूले पनि हामीलाई देउ भन्न थाले । विवाद चर्किन गई दुवै राज्यहरू युद्ध गर्न तयार भए । भगवान बुद्धले शाक्य र कोलिय बीच युद्ध हुन लागेको कुरा सुनेर दुवै आफ्ना कुटुम्बहरूप्रति करुणाभाव राख्नु भई युद्ध रोक्नलाई रोहिणी नदीको किनारमा जानु भई एउटा रुखमुनि बसिराख्नु भयो । दुवै राज्यका सेनाहरू युद्ध गर्न आइपुग्दा, भगवान बुद्धलाई रुखमुनि देख्दा दुवैतर्फका सेनाहरूले भगवान बुद्धलाई वन्दना गरे । बुद्धले दुवै पक्षलाई प्रश्न गर्नुभयो । के को लागि युद्ध गर्न लागेको ?

सेनापतिहरूले जवाफ दिए—रोहिणी नदीको पानीको लागि ।

बुद्धले सोध्नु भयो—पानीको मूल्य कति छ ?

“केहि पनि छैन” भनी जवाफ दिए ।

बुद्धले पुनः प्रश्न गर्नुभयो—शाक्य र कोलियहरूको मूल्य कति छ ?

भगवान, अमूल्य छ भनी उत्तर दिए ।

बुद्धले भन्नुभयो—त्यसोभए तिमीहरू मूल्यरहित पानीको लागि अमूल्य क्षत्रीयहरूको एक आपसमा युद्ध गरेर नाश गर्न लागेका छौ । हिंसालाई त्याग । एक अर्कोसित युद्ध गर्ने विचारलाई त्याग । तिमीहरू दुवै एक अर्काका नाता कुटुम्ब हौ, एक आपसमा मिलेर बस्नु, दुवैलाई लाभ हुनेछ भनी सम्झाउनु भयो ।

दुवै पक्षहरूले आपसमा कुरा गरी युद्धलाई त्यागे । तिनीहरू एक आपसमा युद्ध गरेको भए धेरै मर्ने थिए । त्यसैले दुवै पक्षले यो कुरा महसुस गरी दुवै पक्षबाट २५० गरी जम्मा ५०० जना भगवान बुद्धको शरण गई भिक्षु बनेका थिए ।

बुद्धकालमा नै श्रावस्तीको एक गाउँमा किसान गौतमी नामक कन्या गरीब कुलमा जन्मी दुःखमा हुर्केकी थिइन् । तरुनी भएपछि उनको श्रावस्तीको एक धनी व्यापारीसित विवाह भयो । उनलाई गरीब कुलकी भनेर सबैले हेला गर्दथे । केही समयपछि उनले एउटा छोरा जन्माइन् । त्यसपछि सबै परिवारले उनलाई माया स्नेह गर्न थाले । तर केही समयपछि उनको छोराको मृत्यु

भयो । किसान गौतमी ज्यादै दुखी भइन् । रुदै विलाप गर्दै छोराको लास बोक्दै बजारमा हिँड्न थालिन । उनी होस गुमाउँदै विह्वल अवस्थामा पुगिन् । सबैसित ‘छोरालाई बचाइ देउ, बोल्ने गराई देउ’ भन्दै हिँडिन् । मानिसहरूले उनलाई बुद्धकहाँ जान सल्लाह दिए । अन्तमा उनी श्रावस्तीको जेतवन विहारमा पुगि बुद्धसित प्रार्थना गरिन्—भगवन्, मेरो छोरालाई बचाउने औषधी दिनुहोस् । भगवान बुद्धले उनीप्रति करुणा राखी स्नेहपूर्वक सम्झाउँदै भन्नुभयो—“किसा गौतमी, मसित अहिले औषधी छैन । औषधी बनाउन तिमीले एक मुट्ठी सरस्यू आजसम्म कोहि नमरेको घरबाट लिएर आउनु ।” किसान गौतमी तुरुन्त त्यहाँबाट उठिन् र बच्चाको लास बोक्दै श्रावस्तीको बजारको घरघरमा सरस्यू माग्दै हिँडिन् । साथै यो घरमा कोही मरेको छ कि छैन भन्दै सोध्थिन् । कसैले वावु, कसैले आमा, बच्चा मरेको भन्दथे । प्रत्येक घरबाट मरेको जवाफ सुन्दा सुन्दा, उनीलाई होस आयो । ओह, मानिस भएर जन्मेपछि एकदिन ढिलो चाँडो मरिहाल्दछ । त्यसपछि बुद्धको कुटीमा पुनः फर्केर भगवानलाई वन्दना गरेर बसिन् । बुद्धले उनी होस आएको थाहा पाउनु भयो ।

भगवान बुद्धले किसानलाई उपदेश दिनु भयो—यो लोकमा सबै अनित्य छ, क्षणभंगुर छ, नासवान छ, प्रत्येक मनुष्य जन्म लिन्छ, मर्छ, भौतिक वस्तु सबै नासवान छ । यो लोकमा प्रत्येक कुरा जो उदय (उत्पन्न) हुन्छ, व्यय (नाश) हुन्छ, शरीर भित्र पनि उदय व्यय भइरहन्छ । यो उदय व्यय नदेखेर सय वर्ष बाँच्नु भन्दा उदय व्यय देखेर एकदिन बाँच्नु वेश छ ।

यो चे वस्स सतं जीवे—अपस्सं उदयव्ययं ।

एकाहं जीवितं सेध्यो—पस्सतो उदयव्ययं ॥

भगवान बुद्धको उपदेश सुनेर किसान गौतमीको धर्मचक्षु, ज्ञान चक्षु खुल्यो । तत्काल उनी भगवानको शरणमा गई भिक्षुणी भइन् । साधु । साधु ॥ साधु ॥

“भवतु सब्व मंगलं”

**Peace of the world is based on
peace in the family**

World Distribution Nepal Pvt. Ltd.

P.O. Box : 11291, Siddhi Bhawan, Kathmandu, Nepal

Tel : 4243706, 4246234, 4255088, 4263600, Fax : 977-1-4243726,

E-mail: bishwa@ccnep.com.np

Being Good

(Buddhist Ethics for Everyday Life)

A Good Reputation

- Ven. Master Hsing Yun

*Do not speak of others faults
and do not talk of your own virtues.
Wisely contemplate the oneness and equality
of all sentient beings
and you will enjoy a good reputation.*

- From the Sutra on the
Principles of the Six Paramitas

Do not speak of others faults

We should always try to see the good in others, not the bad. On the samsaric level of this saha world alone, backbiting and faultfinding are known by most people to be totally counterproductive. Not only does faultfinding produce nothing but anger and mistrust, but the effects of negative speech also create an environment in which it becomes difficult to do anything positive.

Negativity and excessive criticism lead nowhere but downhill. Usually people engage in these practices out of feelings of jealousy, anger, or low self-esteem. If you find yourself behaving this way, bite your tongue and seriously reflect on your behaviour at the first convenience. Once you become sensitive to the enormous problems caused by faultfinding, you will be much less prone to engage in it again. Having encouraged sensitivity on this

subject let me quickly add that oversensitivity toward criticism made of you is to be avoided at all costs. This is the bodhisattva way; we are gentle with others no matter what. We do not violate them, and if they should violate us, we do not feel disturbed.

Do not talk of your own virtues

The bodhisattva seeks to live perfectly within the inherent equality of all life. He does not attack others and he is not proud of himself. This is balance. This is equanimity. Just as we should not be negative toward others in what we say, so we should never allow ourselves to sing our own praises. If you have any virtues at all, they will be noticed by others. Let others praise you if there must be praise, but do not praise yourself.

Wisely contemplate the oneness and equality of all sentient beings

When you are able to do this, you will be beyond all praise and blame. You will see that there is no such thing as praise or blame. The gaze of one who is compassionate can see this, for compassion is the highest wisdom. In the depths of compassion we become aware that there are no differences among the myriad sentient beings of this vast universe. The Buddha mind, the Bodhi mind, the minds of sentient beings is the same. In this consciousness, all dualities merge into the universal truth. In this consciousness:

Language is gone

The mind is still

Without beginning

Without end

This is Nirvana.

All else is the

Way of the world.

Only this is the

Highest Siddhanta.

- from the Mahaprajnaparamita Shastra

हाल भैरहेको अल्पकालीन युद्धविराम दिर्घकालिन
पूर्णरूपमा युद्ध विराम भई देशमा शान्ति
छाओस् भन्ने हार्दिक कामना गर्दछु ।

राधेश्याम सराफ

अध्यक्ष

होटल याक एण्ड यति

दरवार मार्ग

काठमाडौं

फोन नं. ४४२८९९९

Satisfaction to progression and perfection

By: Gautam Jyapu

Nothing is enough for us as we are more less selfish. However something is more for celebrates, one who sacrifices one who in content. Then, in general, it wonders what makes happy, content.

Obviously everybody wills prosperous life, progressive, luxurious life and of course, are doing their best for it. In this context we can't be exception. Doubtlessly we gain, possess car banglaw, bank balance, courteous life, reputation, pride encircle, society. So where we go, we wanna go comfortably by the means, whatever we do, wanna do by/with machines like computer in a short while and reliable: whatever we eat definitely wanna eat with tools changing dishes, in company, inn or in relaxation with music, etc. In brief, whatever we wish wanna be fulfilled. Searches, researches, inventions, exploration, development in science and strong will of achievement, a pin to rocket, robot are the result of our curious desire, mind and labour. Hence one may defy if it is said progressions, inventions, discoveries are only possible through the quarry in the mind that is generated by the dissatisfaction as we have innumerable but countless desires because we are too selfish, dissatisfactory.

We think that more we progress, more we succeed; we satisfy, please. It may mean we go on desiring more, doing more, creating more and destroying more. But alas! We can never be happy men, so not content. Nevertheless, the celebrates determine them and try to get only basics out of them food, shelter and cloth as less as possible to cultivate life as simple, humble and moral as they can. Probably they seem much more content and happy than us in spite of their retirement from luxurious worldly life.

In the above context we've two dimensions:

one having and next leaving. One who desires more in material, wordly things luxurious and next that defies materials and searches spiritual peace and happiness. If to analyze, we can rarely meet content, happy people why not they've all what they want or they've the ascent in life.

Yet it is not meant that they or we're not happy but for mere little too short time. As we get more we've to work more we work more we enjoy. Behold the sadness! Our desires, wishes multiply rather that subtract. Hence how could we be happy? How can we be content? How can we fulfill a lot of desires with in short spare of time? The effective evidence we have is dying man's tears of dissatisfaction since we come to know their desires are not fulfilled ultimately and completely so that she/he is asked if they need something or what the ultimate wish is. We know even a criminal is asked before death sentence what his ultimate wish is.

Economists of opinion that our demands are unlimited but have limited resources to fulfill them and as our consumption of goods increases, our satisfaction decreases. As it is said equilibrium, i.e., satisfaction can be obtained merely at the certain point but lasts for no longer cunningly we leave nothing to do, sacrifices for limitless desires for satisfaction why not even it asks life. Besides, it summons satisfaction, happiness, temporarily, yet we try to aggravate, lengthen which can't be done or fulfilled. The result then is nothing more than sadness, contentlessness. The current evidence we have is war; war is in name of peace, i.e. satisfaction, control over power but we know; we behold it's vice versa.

If so, the question may raise .why should we work hard, create, invent to be content? And its response may vary accordingly, to the people of

interest and business. Some may say their creation, invention, deed, adventure is for self-satisfaction and they're satisfied. Some may object that their entire action awards them full contentment, happiness, luxury. Some may say whatever they've done is for the sake of name and fame or for others. So there is no question of self-satisfaction. Whatever people enjoying today is great and want to extend, expand ahead which may prefer luxury than creativity, nobility and welfare. If not so too our quest of desire, betterment is not to be quenched. The scientists, scholars are of opinion if we're satisfied how we can progress. It is meant satisfaction, no progression, as satisfied man desires no more. And if no more think and do there's no chance of creation, formation, invention, and discovery. If the men were satisfied, today's developments would have staffed in the corner of the brain or buried in the earth or rotten.

People desire to fly so invented gilders, plane, jet and rocket. People wished to travel easy so means on the land, water, air and space made. People wanted various tastes so verities of food they have cultivated and prepared. Hence in every sector people. Since originations have been toiling their best to uplift and advance. As we turn the pages of history of civilization, development we can find how long time our ancestors had lived and have dedicated for their betterment for themselves and for their off springs. Despite of the lots of troubles they never accepted loss. Thence we are in this stage. Therefore how can we reject the deeds done, and going to be done? Because of them every field is specialized, advanced. To know any business we have to spend invest our lots of time but now its also to less that our whole life it's not enough to grab the entire knowledge of any field hence it will be foolish to stay folding hand by saying there will be no satisfaction, happiness. And of course the development would the name of the bird if we, people were passive.

Anyway it will be not fair if we, people do anything evil in the name of satisfaction so we had better concern welfare during development progression satisfaction. We can be proud to have lord Buddha who had sacrificed the royal luxury and cultivated celibates in search of the knowledge, supreme knowledge to be free from any short of dissatisfaction, sorrow doubtlessly he would not be Buddha if he were satisfied with the luxury or the knowledge he had had during Sumedha's time or from the rishis like Alarakalama. His quest of supreme knowledge demanded in numerable dedication devotions hardships, determination, sincerities, performance practice leaves practices lives and so on. Since the time Sumedha. What tremendous inevitable paramitas he had been cultivating that he ultimately pioneered the supreme goal which obviously brought satisfaction and happiness not only for him but for the whole world who have been enjoying the path he'd pioneered.

To be content we must work hard but can't grab ultimate satisfaction unless we cultivate the pure fold paths, meditation i.e. concentration and knowledge .we must aware that satisfaction is the end of progression since we're not perfect. And we have to conduct our daily tasks, new quarries and knowledge with firm practice, determination and ideas along with benevolence humanity. For it, there must be the mind to control the desires boundless ones and beyond limitation and misappropriation, i.e. rather desire lustful ones, which beckon retirement from virtues. Hence, if we are able to conduct the noble tasks, creativity being dissatisfaction in our deeds that the celebeties and scholars have been opining and celebrating satisfaction bring the perfection not the end of progression. In this way, the real sense of satisfaction. "santosa parama lava", i.e., satisfaction is the great achievement- can be entertained in nobility, virtues spiritually.

BHAVATU SABBA MANGALAM

Thinking about this universe and life

Ganesh Mali

Two things stand out clearly when we reflect about the nature of this universe:

- 1) Everything is changing here as a result of interaction between different parts of the universal systems.
- 2) All the changing systems are integrated into one whole. Nothing stands in isolation. If we look upon each change as an event occurring in this universe, then all such events are interrelated into one whole. Thus we have systems within systems but all of them form one whole.

The above generalizations apply to both the physical and the mental states. Whereas the mind is constituted of interlinked and integrated series of mental states, the mind and the body including the sense organs and the nervous system is not less interrelated. Even so the individual and his interactions with the environment is interrelated. And the environment itself is interrelated with the universal system as a whole.

Is there any law and order in this our changing universe? Gradually changing evolving systems in nature give rise to the law: "LIKE CAUSES GENERATE LIKE EFFECTS."

This law is the basis of science and reason. How can there be any science or reason if any effect could follow from any cause? We can judge from the progress made by science so far that this law is in operation without exception.

Can The same event occur twice in this universe? In this vast universe, events are too interlinked for them to be repeated under the same conditions. Events may look similar, but it cannot be the same. Each event is unique in itself.

The law of cause effect relationship (Hetuvada) suggests two things:

- (i) Everything that exists in nature must change
- (ii) The cause of change is change itself. No unchanging arbitrary factor causing change exists in nature.

Science has also made it clear by now that everything that exists must exist either as matter or energy or both. Besides matter or energy only void or nothingness remains. This void may be regarded as the space or abode of matter or energy. If all matter and energy be taken out of this universe then theoretically the void only would be there. Since the

void is nothing, it does not change and since it does not change it does not exist other. We can say that the void exists as the antithesis of matter and energy or the antithesis of existence, that is as non-existence. And, something that exists as non-existence does not exist.

Can we apply the above generalizations to the phenomenon of life? The name 'life' is given to the activities of certain complex substance which are themselves parts of the interrelated cosmic processes. Biochemical and physical processes of life are pointing towards the fact that the phenomenon of life is proceeding without any exception to the above generalizations.

Living beings are biased towards life, more so is man. They look for something permanent, something everlasting as against the impermanent fleeting realities of everyday existence. They thirst for what they do not have, which is but natural.

This desire for permanence and everlasting entity is borne out of the stark reality of life that nothing here is permanent or everlasting. But simply by desiring, things do not turn out so as to fulfill the desire. Although people have looked forward to miracles happening in life against the law of nature, the law of cause and effect is in strict operation here as anywhere else. Life cycles move on without the intervention of any supernatural factor.

Is there a truth in such a changing universe? Is our knowledge and understanding only situational? Can we have any access towards the reality or absolute truth?

There is nothing more tricky in this universe than the truth about the universe.

Consider an event A occurring at a particular time in this universe, at a particular place. The event may or may not have been noticed but since it has actually happened, there is obviously a truth associated with the event as to how it occurred, when it occurred what caused it, etc. Let us put an observer 'O' who can observe all movements from the movements of subatomic particles and

microwaves upwards, and who is intelligent enough to fully understand the interrelated systems that cause the event A. Obviously such an observer knows the truth about the event A. Now let us have such observers Stationed at all places to observe all events occurring at all times. The observer 'O' would then know what we would call the absolute truth about this universe from time zero to time infinity, the real truth, the objective truth. Let us symbolize this whole truth about the universe by the world TRUTH..

This is the TRUTH that scientists have always tried to find out. Philosophers have been trying to build a philosophy about life and universe based on the visualization of this TRUTH. Unfortunately the utmost that have been done so far is to translate this TRUTH into the relative subjective truths. Obviously the translations suffer from distortions arising out of the limitations of these scientists and philosophers. The limitations that restrict an individual from finding out this TRUTH are:

- a) The limitations of sense organs and the nervous system.
- b) One can be present only at a certain point in space-time, and focus one's attention only at a particular thing at a time.
- c) Inherited and socially acquired informations, knowledge and beliefs stuff the mind and curtail its openness towards truth.

The so-called loudly proclaimed truths by individuals at various points in history has been nothing but the relative truths of the individuals seen in the light of the respective contents of their minds. The clever mind has often played tricks with the philosophers. They often declare as truths that which was already lurking some where in the interior recesses of their minds in the form of secret desires or aspirations, so that what they discover finally is a bit of their own minds.

The scientists are little better in this respect. Although they all agree to the facts experimentally discovered they create a lot of confusion while putting all the facts together to explain the happenings of nature. The philosophers have hitherto put up a hypothetical observer 'O' or imagined oneself to be such. They have tried to draw conclusions from the imaginary findings of an imaginary observer, and this does not help us in any way. How can a creation of our mind help us where we cannot help ourselves ? There is no way to know the TRUTH this observer knows even if he really exists.

Although no one knows for sure what the TRUTH is some philosophers have tried to boil down

this TRUTH to an omnipresent and omniscient being and have endowed this being with the ability of directing the affairs of this universe. Since whatever happens, happens in truth, evidently TRUTH could be entrusted with this power. Then we have a being who takes interest in everything that happens in this universe, but at the same time is not attached to anything. How can one who is everything be attached to a particular set of the material world This gave birth to the concept of karma yogi who is one with this supreme being while going through his usual duties of this world, without being attached to any particular state.

Others have tried to boil down this TRUTH down to the void. As they say, everything that changes are finally equivalent to nonexistent entities, and hence void. If we regard everything in this changing universe as basically void we would finally stop our selves from the need of changing and enter the realm of the changeless state.

But is not the void itself as elusive as the TRUTH ? Is not it a projection of our own troubled mind looking for an abode where it can find good rest ? Is it proper to say that simply because A had change to B, A did not exist? Are we not here also playing a trick with our own minds ?

Some more imaginative philosophers have even projected a being into the universe a being who not only knows the TRUTH but also mobilizes overlying. How to give attributes to such a being ? And even if such a being may know the TRUTH how can we know it ?

So the problem of truth remains yet unsolved and will probably remain unsolved.

Scientists have been throwing out one hypothesis after another to explain how the universe began They have the model of a universe that started with a Big Bang and is going on expanding. At some point it will again go on contracting and then again will go on expanding probably with another Big Bang. There is apparently no end to such scientific wild goose chase. Of only one thing we are sure that this universe is vast, very vast indeed with infinite expansion of cosmic matter like galaxies, nebula and cosmic clouds all around so that our earth itself is nothing more than a non-existent point in this vast expanse.

So, instead of worrying too much about the TRUTH of this universe and our earth it would be wiser for us to take care of ourselves and live so as to be happy and make others happy.

बौद्ध गतिविधि

शस्त्र त्याग दिवस मनाइयो

सम्राट अशोक द्वारा शस्त्र त्याग गरी हिंसात्मक जीवनबाट अहिंसात्मक जीवनको शुरुवात गरेको महान दिनलाई सस्त्र त्याग दिवसको रूपमा भोजपुर, टक्सार बौद्ध समाजद्वारा आश्विन शुक्लपक्ष दशमीका दिन उक्त समाजका सदस्य प्रदिप शाक्यको निवासमा ज्ञानमाला भजन, बुद्ध पूजा एवं परित्राण पाठ गरी सस्त्र त्याग दिवस मनाउनुका साथै शुभकामना आदान प्रदान गरियो । कार्यक्रम संचालन मिम शाक्यद्वारा गरिएको थियो ।

त्यस्तै गरी नगदेश बौद्ध बिहार, नगदेशमा पनि सस्त्र त्याग दिवस मनाइयो । उक्त कार्यक्रम भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविर सन्मुख शील प्रार्थना पश्चात शुरु भएको उक्त कार्यक्रममा विभिन्न बुद्धिजीविहरुले सस्त्र अस्त्रको प्रयोगबाट हुने हानी नोक्सानी र निशस्त्रकरणको फाइदाबारे आ-आफ्नो मन्तव्य दिनु भएको थियो । उक्त कार्यक्रमको प्रारम्भमा बुद्ध मूर्ति र बाजागाजा सहित नगर परिक्रमा गरिएको थियो ।

रसीयन शिष्ट बौद्ध मण्डलको

स्वागत र पुस्तक बिमोचन

काठमाण्डौ, कार्तिक-२४, श्री भास्करदेव संस्कारित केशचन्द्र कृत पारावत् महाबिहार संरक्षण समाज र बज्रयान बौद्ध तथा महाबिहार संघ नेपालको संयुक्त आयोजनामा स्थानीय इतुंबहालमा रुसी शिष्ट बौद्ध मण्डलको स्वागत बौद्ध परम्परा अनुसार बौद्ध प्रार्थना गरी भव्य स्वागत गरियो । सोही समारोहमा शिष्ट मण्डलका प्रमुख अतिथि रसियाको काल्मिकिया गणराज्यका कानून सहायक मन्त्री मस्कायभ र नेपाल भाषा परिषदका अध्यक्ष साहित्यकार श्री फनिन्द्र रत्न बज्राचार्यबाट संयुक्त रूपमा "इतुंबा अभिलेख संग्रह" पुस्तक बिमोचन गनुभयो । उक्त पुस्तक इतुंबहालको जिर्णोद्धारको शिलशिलामा फेला परेको तथ्य पनि जानकारीमा आएको छ ।

उक्त कार्यक्रम समाजका सचिव श्री प्रजारत्न शाक्य ज्यूको स्वागत भाषणबाट शुरुभई समाजका अध्यक्ष क्याप्टेन श्री चन्द्र बहादुर शाक्यज्यूको सभापतित्वमा भएको थियो ।

ध.स.का केन्द्रिय पदाधिकारीहरुलाई

स्वागत-बधाई ज्ञापन कार्यक्रम

नगदेश, अशोज १७-नगदेश बुद्ध बिहारको धम्महलमा धर्मोदय सभाका नव निर्वाचित एवं सर्वसम्मतिबाट बिजयी हुनु भएका पदाधिकारी, सदस्य, सल्लाहकार, एवं धर्मानुशासकहरुलाई स्वागत

एवं बधाई ज्ञापन कार्यक्रममा उक्त बिहारका सचिव कृष्ण कुमार प्रजापतिले पदाधिकारीहरुको परिचय एवं बधाई ज्ञापन दिनुभएको थियो भने न्हुच्छे कुमार सिंकमेनले खादा ओढाइ स्वागत गर्नु भएको थियो । कार्यक्रमको शुरुवात ध.स.का केन्द्रिय सल्लाहकार अगमहासदम्म जोतिकधज, धम्माचरिय, श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविरबाट शीलप्रदान पश्चात शुरु भई अन्तमा उपस्थित सम्पूर्ण सदस्यहरुलाई जलपानको पनि व्यवस्था गरिएको थियो ।

भिक्षु शाक्यानन्द स्मृति दिवस मनाइयो

तत्कालिन संघनायक स्व. भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको ८ औं पूण्य स्मृति एवं शाक्यानन्द गुठीको वार्षिकोत्सव पाल्या, तानसेन स्थित आनन्द बिहारमा बुद्धपूजा एवं ज्ञानमाला भजन गरी सम्पन्न गरियो । उक्त कार्यक्रममा प्रमुख अतिथि भिक्षु धर्मज्योतिबाट धर्मदिशना गर्नु भएको थियो । सभाका एवं गुठीका अध्यक्ष छत्रराज शाक्यले जेष्ठतम भिक्षुहरु मध्ये शाक्यानन्द महास्थविर पनि एक हुनु भएको र पाल्यामा पैदल यात्रा गर्नु भई धर्म प्रचार गर्नेमा वहाँको विशिष्ट योगदान भएको उल्लेख गर्नु भयो, र आय ब्यय प्रस्तुतिमा शाक्यानन्द गुठीको तर्फबाट पाल्याका मा. बि.स्तरका र उच्च मा.वि. का ५,५ गरी १० जनालाई हरेक वर्ष छात्रावृत्ति दिदै आएको कुरा पनि स्मरण गराउनु भयो । त्यस्तै त्यस पूण्य स्मृति सभामा सर्जु बज्राचार्य, चकोरमान शाक्य, सुश्री सुमना देबि शाक्य, हरिकृष्ण दिशामगर आदिले पनि दिवंगत भिक्षु शाक्यानन्द प्रति श्रद्धाञ्जलि अर्पण गरेका थिए । उक्त कार्यक्रममा स्वागत भाषण दशरथमुनि शाक्यले गर्नु भएको थियो भने कार्यक्रमको सञ्चालन विनय बज्राचार्यबाट भएको थियो ।

१९औं वार्षिकोत्सव

पोखरा, कास्कि जिल्ला धर्मोदय सभा पोखरा स्थित शाखाको १९ औं वार्षिकोत्सव २३ कार्तिकका दिन मनाइयो । उक्त सभा भिक्षु श्रद्धानन्दस्थविरको सन्मुख शील प्रार्थना पश्चात शुरु भएको थियो । सभामा मन्तव्य दिने क्रममा संस्थापक अध्यक्ष एवं बुद्ध जयन्ति समारोह समिति पोखराका अध्यक्ष श्री बिल बहादुर गुरुङ्गले सभाको प्रगतिको कामना गर्नुहुँदै स्थापना कालमा भएका क्रियाकलापको जानकारी दिनु भयो । त्यसैगरी संस्थापक सचिव एवं पोखरा विश्व बिद्यालयका रजिष्टार प्रकाश मान गुभाजुले बुद्धका उपदेशहरु ब्यबहारमा उतार्नु पर्ने कुरामा जोड दिनु भयो । कार्यक्रममा विभिन्न बक्ताहरुले मन्तव्य दिनु भएको थियो ।

* उक्त कार्यक्रममा सभाका उपाध्यक्ष पुष्करमान बुद्धाचार्यले स्वागत मन्तव्य दिनुभएको थियो र कार्यक्रमको सञ्चालन कृष्णमान गुभाजुले गर्नुभएको थियो । कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा पोखरा बिहारमा भएको कठिनोत्सव र शान्ति पदयात्राको बारेमा जानकारी दिनुका साथै हामीमा भएको जातभातको भेदभावका कारण बौद्ध र हिन्दुहरु ईसाइतिर किन आकर्षित भए सोच्ने बेलाआएको बताउनु भयो ।

स्वयम्भू १८ मंसिर—BAN LANDMINES CAMPAIGN NEPAL द्वारा मंसिर १८ गते स्वयम्भू स्तुपा परिसरमा अपाङ्ग दिवसको उपलक्ष्यमा बारूदी सुरुङ्गबाट कोहि पनि हानि हुनु नपरोस् हाम्रो देशलाई बारूदी सुरुङ्ग मुक्त देश बनाऔं भन्ने उद्घोषका साथ एक कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो ।

उक्त कार्यक्रम प्रमुख अतिथि आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर द्वारा दीप प्रज्वलन गरी शुरु भएको थियो । कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरले आफ्नो मन्तव्य दिने क्रममा भगवान बुद्धद्वारा उपदेशित "वैरभावले वैरभाव कहिले पनि शान्त हुदैन अवैरभावले मात्र वैरभाव शान्त हुन्छ ।" बारूदी सुरुङ्ग जस्तो अमानवीय कार्यले कसैले पनि अपाङ्ग बन्न नपरोस् र कनै पनि प्रकारको क्षति भोग्न नपरोस् । यस्ता क्रियाकलापबाट कसैको पनि भलो नहुने बरु संन्दास र हिंसात्मक गतिविधि बढ्दै जाने र यस्तो क्रियाकलाप बढ्दै गएमा राष्ट्र बिकाशतर्फ अग्रसर नभई बिनास तर्फ धकेलिने कुरा बताउनु भयो । अर्की बक्ता पूर्णशोभा चित्रकारले पनि अपाङ्गहरुले भैल्लु परेका समस्याहरुका बारे बोल्नु भएको थियो । अन्त्यमा बारूदी सुरुङ्गबन्द गरौं भन्ने नाराका साथ घन्ति बजाई कार्यक्रम समापन भएको थियो ।

अहिंसा पर्व तथा बृद्धा दिवस मनाइयो

पाल्पा स्थित चतुङ्गधारा सन्तोको बौद्ध गुम्बामा यस वर्ष बौद्ध परम्परा अनुसार अहिंसा तथा बृद्धा दिवस मनाइयो । उक्त कार्यक्रममा भिक्षु सम्यक सम्बोधि प्राणपुत्रले सम्राट अशोकले आफ्ना दाजुभाईहरुको हत्या गरी राज्य लिएको हुनाले चण्डाशोक कहलाईएको र पछि कलिंग युद्धमा मानिसहरुको दर्दनाक र दुखदायी दृष्य देखेर बौद्ध धर्ममा प्रवेश गरी यसमा निरन्तर लागेको र धर्माशोक कहलाईएको तथ्य बुझाउनु भयो । त्यहि अस्त्र प्रतित्याग गरेको दिनलाई नै अहिंसा दिवसका रुपमा मनाउँदै आएको ऐतिहासिक तथ्य प्रष्ट पार्नु भयो । उक्त अवसरमा भन्तेको धर्म देशना पश्चात जेष्ठ नागरिकहरु १०५ वर्षिय मान बहादर चिदी मगर र ७० वर्ष नाघेका अरु दुई बृद्धहरुलाई पनि उपहार प्रदान गरी सम्मान गरिएको थियो । अन्तमा विश्वशान्तिको कामना गर्दै परित्राण पाठ गरी कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो ।

तमु सांस्कृतिक महोत्सव

लमजुङ-तमु ल्होसारको पूर्व सन्ध्यामा तमु(गुरुङ्ग)हरुको उद्गम स्थलमा लमजुङमा तमुहरुको मौलिक सांस्कृतिको संरक्षण, संबर्द्धन, पुर्नजागरण र सांस्कृतिक महत्त्वको बोध गराउने उद्देश्यका साथ तमुहरुको आफ्नो भवन बनाउन आर्थिक संकलनगरी उक्त भवन सामाजिक कार्य गर्ने र गराउने उद्देश्य लिई लमजुङ हिमालको पर्यतकीय द्वारको रुपमा रहेको बेसिशहरमा पर्यटन प्रवर्द्धन र आन्तरिक पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि समेत लक्ष्य गरी यहि पौष १ का दिन तमु सांस्कृतिक महोत्सव २०६२ को आयोजना गरिने सचुना प्रकाशित गर्दछौ ।

महापरित्राण सम्पन्न

बनस्थली, कार्तिक २३ गते । स्व. तुल्सीदास खड्कीको निर्वाण कामनाथ साथै विश्वशान्ति कामना गर्दै भिक्षु महासंघद्वारा महापरित्राण गरिएको थियो । अन्तमा वहाँका परिवारद्वारा भिक्षु महासंघलाई दान प्रदान कार्य पनि भएको थियो ।

निजी खर्चमा विहार निर्माण

सप्तरी जिल्लास्थित गा.वि.स. प्रसवनी-३ स्थित २ कठ्ठा जग्गामा श्री (भूतपूर्व महान्यायधिवक्ता) रमानन्द प्रसाद सिंहज्यू द्वारा आफ्नो निजी खर्चबाट विहार निर्माण गरी वहाँले आफ्नै संरक्षकत्वमा विहार संबर्द्धन तथा संरक्षण कमिटी पनि खडा गरिएकोछ । उक्त कमिटीमा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, कोषाध्यक्ष, सचिव र ७ जना सदस्य सहित ११ जनाको कमिटीको गठन गरिएकोछ ।

रत्नवत पुरस्कार प्रदान

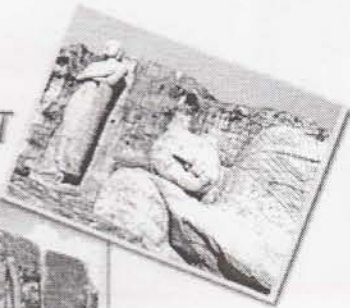
२०६२ मंसिर ४, ज्ञानमाला भजन खलः, स्वयम्भू ज्ञानमाला भजन खलः स्वयम्भूको तर्फबाट प्रत्येक वर्ष प्रदान गर्दै आएको रत्नवत पुरस्कार संघका अध्यक्ष पन्नाकाजी शाक्यले प्रदान गर्नुभएको समाचार छ ।

बुद्ध शिक्षा प्रचार प्रसार कार्यमा लाग्नु भएका भिक्षु वा भिक्षुणीलाई, ज्ञानमाला भजन खलः लाई गीत लेखी भजन गाउने व्यक्ति समेत गरी जम्मा ३ जना व्यक्तिहरुलाई प्रदान गर्ने गरी ११ वर्ष अगाडि स्थापना गरिएको यस पुरस्कार दिँदा प्रति व्यक्तिलाई ३ हजारको रकम र प्रमाण पत्र समेत दिइने गरेको छ ।

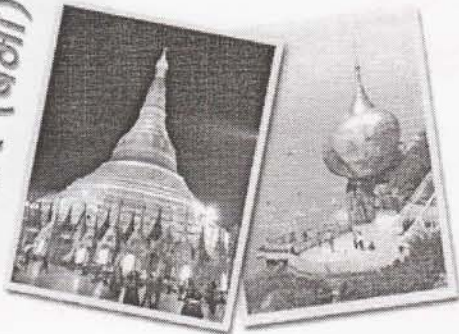
यस पटक रत्नवत पुरस्कारबाट विभूषित हुनेहरुमा भिक्षु धिर सुमेधो महास्थविर, ज्ञानमाला भजन खलः, किर्तिपुरको समग्र ज्ञानमाला भजन खलः र ज्ञानमाला गीत तर्फ मंगलकृष्ण महर्जन हुनु भएको छ ।

बौद्ध तीर्थयात्रा भ्रमण २०६२

श्रीलंका

व्यान्मार (बर्मा)

सम्पर्क:

ललित मण्डप

ट्रामेल्स एण्ड टूरर्स (प्रा.) लि.

हरिहर भवन, पुलचोक, ललितपुर । (साका यातायातको अगाडि) ।

फोन : ५५४६५२६, ५५३७२२३ । मोबाइल : ९८५९०२७९८३ (सुरज) ।

इमेल : lmc@wlink.com.np वेबसाइट : www.lalitmandap.com.np

SKYWORTH MULTI MEDIA

- *Surround sound system
- *Full multisystem with secam
- * LG picture tube
- *PCB sanyo 3y12
- *Child Lock
- *AV stereo
- *Full function Remote control

5 Years
Warranty

SKYWORTH

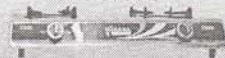
COLOR TELEVISION

KIRARA
APPLIANCES

TOYO AC

GAS STOVE

RICE COOKER

CD/VCD/DVD/MP3

Shower Bath

Marketed by: **KIRARA** ELECTRONICS NEPAL
Fax: 4228401. Email: Kirara@vianet.com.np

निर्वाण कामना

जन्म : वि.सं. १९७७

दिवंगत वि.सं. २०६२ कार्तिक ८

आनन्दकुटी विहार गुठीका उपाध्यक्ष श्री न्हुच्छेबहादुर बज्राचार्य ज्यू ८५ औं वर्षमा निधन हुनुभएको समाचारले हामीलाई धर्मसंवेग उत्पन्न भएको छ । शोकाकुल परिवारप्रति धैर्य धारण गर्न सकोस् भन्ने कामना गर्दै दिवंगत उपासकलाई निर्वाण कामना गर्दछौं ।

स्वयम्भू व्यवस्थापन तथा संरक्षण महासमिति
परिवार, स्वयम्भू

निर्वाण कामना

जन्म : वि.सं. २०१५/५/१२

दिवंगत वि.सं. २०६२/७/१८

नेपाल बौद्ध जगतका एक चिर स्मरणीय व्यक्तित्वको रूपमा रही बुद्ध धर्ममा विशेष योगदान दिनु भएका र धर्मकिर्ती बौद्ध मासिक पत्रिका पूर्व सम्पादक श्री प्रकाश वज्राचार्यको असामाहिक निधनप्रति हामी स्तब्ध छौं । उहाँका शोकाकुल परिवार धैर्य धारणा गर्न सकून भन्ने अनित्य बोध गर्दै हार्दिक समवेदना प्रकट गर्दछौं ।

बुद्धजयन्ती समारोह समिति
परिवार, श्रीघः विहार